

Perheen ja lastensuojelulaitok- sen yhteistyö

Kohti kiintymyssuhdetyön ja systeemisen toimintamallin
työotteita perheen kanssa

Eetu Huovila

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2021

Sosionomin tutkinto-ohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

HUOVILA, EETU:

Perheen ja lastensuojelulaitoksen yhteistyö
Kohti kiintymyssuhdetyön ja systeemisen toimintamallin työotteita perheen
kanssa

Opinnäytetyö 71 sivua, joista liitteitä 2 sivua
Toukokuu 2021

Opinnäytetyö käsittelee lastensuojelulaitoksen ja perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia perheiden kanssa työskentelyyn liittyviä toiveita vanhemmilla on. Lisäksi selvitettiin, millaisia asioita lastensuojelulaitoksen työntekijät pitävät merkityksellisenä työskennellessään perheiden kanssa. Tavoitteena oli tuottaa opinnäytetyön tuloksista ja tutkitusta tiedosta opas kolmeen lastensuojelulaitokseen Pirkanmaalle. Opinnäytetyön teoriapohjana käytettiin kiintymyssuhdetyötä ja systeemistä toimintamallia, jotka linkittyivät sijaishuollon laitoksessa tapahtuvaan perhetyöhön.

Tutkimukset toteutettiin laadullisina ja aineistonkeruumenetelminä käytettiin teemahaastattelua ja avointa kyselylomaketta. Analysointitapana käytettiin teemoittelua. Tutkimuksen tuloksena vanhemmat toivoivat säännöllistä ja tiivistä yhteistyötä. Työskentelyn aikana vanhemmat ja työntekijät haluavat käydä läpi sijoitukseen liittyviä tavoitteita. Vanhemmat toivoivat tukea erityisesti heidän ja lastensa väliseen vuorovaikutukseen. He nimesivät toimivan työskentelyn sisältävän avoimuutta, yhteydenpitoa ja tiedonkulkua. Työntekijät kokivat tärkeäksi perheen oman äänen huomioimisen, joka tuli ilmi myös vanhempien haastatteluista. Vanhemmat suhtautuivat yleisesti myönteisesti menetelmätyöskentelyyn, jonka työntekijätkin mainitsivat osaksi tehtävää työtä perheen kanssa. Vanhempien ja työntekijöiden vastauksissa oli yhdenmukaisuutta: molemmat osapuolet haluavat edistää osallisuutta, vuorovaikutusta ja lapsilähtöisyyttä, joita tukee tutkittu kirjallisuus perhetyöstä.

Tutkimus vahvistaa aiemmin tehtyjen tutkimusten tuloksia perheiden kanssa työskentelystä lastensuojelulaitoksessa. Perheiden mielipiteiden ja yksilöllisten mieltymysten huomioiminen on oleellista työskenneltäessä heidän kanssaan. Lastensuojelulaitoksessa tehtävän perhetyön pohjana voidaan käyttää kiintymyssuhdetyötä ja systeemisen toimintamallin näkökulmia. Opinnäytetyön tuloksena luotu huoneentaulu lastensuojelulaitokseen voi tukea niiden taholta tehtävää perhetyötä sekä vahvistaa työntekijöiden keskinäisiä linjoja lisäten rutiineja, joita vanhemmat toivoivat. Jatkotutkimuksena voitaisiin tarkastella perhetyön menetelmien ja mallien toimivuutta lastensuojelulaitoksessa käytännössä.

Asiasanat: perhetyö, lastensuojelulaitos, systeeminen toimintamalli, kiintymyssuhdetyö

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

HUOVILA, EETU:
Cooperation Between the Family and the Children's Home
Towards the Practice of Attachment-Based Work and the Systemic Practice
Model with the Family

Bachelor's thesis 71 pages, appendices 2 pages
May 2021

This thesis discusses the cooperation between a children's home and the families. The purpose was to shed light on the parents' wishes and the employees' thoughts on working with the families. Attachment-based work and the systemic practice model were used as the theoretical basis for the thesis.

The study was qualitative, and theme interviews and open questions were used as the method of collecting data. The data were analysed through thematizing.

The parents wished for regular and close cooperation that includes going through the objectives relating to the placement. Employees place importance on goal-oriented work with the families. There are consistencies between the parents' and the employees' answers, and they wish to develop participation, interaction, and child-centered approach.

This study confirms what has previously been found in the studies about work with the families in a children's home. Attachment-based work and the systemic practice model can be seen as the basis for work with families in a children's home. A poster has been created for three children's homes as a result of this thesis to support the employees' work with families. Further research could be done in order to examine the functionality of the means and models of work with families in a children's home in practice.

Key words: family work, children's home, systemic practice model, attachment-based work

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	7
	2.1 Perheen huomioiminen onnistuneen sijoituksen kulmakiveksi.....	7
	2.1.1 Lastensuojelun sijoitus ja sijaishuolto	11
	2.1.2 Tavoitteellinen työskentely sijaishuollossa	13
	2.1.3 Perhe sijaishuollossa	14
	2.2 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	16
3	PERHEEN KANSSA TYÖSKENTELY SIJAISHUOLLOSSA	18
	3.1 Perheen kanssa työskentely	18
	3.2 Perhetyö lastensuojelulaitoksessa	20
	3.3 Kiintymyssuhdetyö perheen kanssa.....	24
	3.4 Systeeminen toimintamalli perhetyössä	28
	3.5 Kiintymyssuhdetyön ja systeemisen toimintamallin näkökulmia sijaishuollon perhetyöhön.....	31
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	34
	4.1 Työelämän yhteistyökumppani.....	34
	4.2 Tutkimusote ja -menetelmä	35
	4.2.1 Tutkimuksellinen osuus	35
	4.2.2 Kehittämistehtävän osuus	38
	4.3 Aineiston analyysi	39
5	NÄKEMYKSIÄ PERHETYÖN TOTEUTTAMISEKSI	41
	5.1 Vanhempien toiveita heidän kanssaan työskentelystä	41
	5.1.1 Yhteydenpito perhetyön pohjana lastensuojelulaitoksessa	41
	5.1.2 Työskentely yhteydenpidon ja tapaamisten aikana	44
	5.1.3 Työskentelyn tavat ja menetelmät	46
	5.2 Työntekijöiden näkemyksiä tärkeistä aiheista työskentelyssä	48
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	50
7	POHDINTA	59
	7.1 Eettisyys ja luotettavuus.....	59
	7.2 Opinnäytetyöprosessin tarkastelua	61
	LÄHTEET	63
	LIITTEET	70
	Liite 1. Saatekirje haastattelua varten	70
	Liite 2. Haastattelurunko	71

1 JOHDANTO

Kodin ulkopuolelle sijoitettuja alaikäisiä oli tuoreimman, vuoden 2019 tilaston mukaan koko Suomessa 16 277 eli 1,6 % kaikista maamme alaikäisistä. Kodin ulkopuolelle sijoitetuista reilu kolmannes eli 6639 lasta oli sijoitettu laitokseen. (Sotkanet.fi 2005–2021.) Huostaanottoa ja sijaishuoltoa on käsitelty mediassa viime aikoina näkyvästi. Uutisvirrasta voidaan nähdä kokemuksia ennen ja jälkeen lapsen sijoituksen ja sen aikana. Lastensuojelusta ja sen työstä on haluttu nostaa uusia näkökulmia aiempien käsityksien rinnalle ja valaisemaan, miten lastensuojelua tehdään nykypäivänä (mm. Lantela 2021; Nieminen & Kröger 2021; Vainio 2021).

Lastensuojelulaissa korostetaan lapselle tärkeiden, tukevien ja jatkuvien ihmissuhteiden turvaamista ja lapsen yhteydenpitoa heihin sijoituksen aikana. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että yhteydenpitoa perheenjäseniin edistetään erilaisilla keinoilla ja sijoituspaikan sijainnin tulee mahdollistaa yhteydenpito edellä mainittuihin läheisiin. Sijaishuollon tehtävänä on lastensuojelun laatusuosituksen ja lain mukaan perheen palaaminen yhteen lapsen edun mukaisesti (Lastensuojelulaki 417/2007, myöhemmin LSL, Malja ym. 2019, 54).

Tutkijasosiaalityöntekijä Miia Pitkänen (2011, 122) toteaa tutkimuksessaan, että vanhempien kanssa työskentely sijoituksen aikana katsotaan olevan välttämättömyys, jotta sijoitus voidaan purkaa ja perhe voi jälleen yhdistyä. Lastensuojelun ja perhetyön muotoja on kehitetty ja pilotoitu Suomessa valtakunnallisesti muun muassa SOTE-uudistuksen ja LAPE-ohjelman myötä. Tavoitteena on ollut saada aikaan laadukkaampaa ja perheitä palvelevampaa lastensuojelua, jossa lapsi ja hänen perheensä nostetaan entistä enemmän esiin oman elämänsä asiantuntijoina. (mm. Petrelius & Eriksson 2018; Aaltio & Isokuortti 2019.)

Aihe perheiden kanssa työskentelystä sijaishuollossa ja nimenomaan lastensuojelulaitoksessa tuli opinnäytetyöhön sen tekijän huomattua lukemansa, kuulemansa ja kokemansa perusteella, että useassa lastensuojelulaitoksessa on totuttu tekemään työtä sijoitetun lapsen kanssa perheen jäädessä sivummalle. Tätä

tukivat lisäksi havainnoinnit teorian tiedosta ja aiheen tutkimuksista. Palveluntarjoajien halu kehittää lastensuojelun laitospalveluita ja perheiden huomioimista on näkynyt trendinä viime vuosien tutkimustöiden perusteella (kts. Opinnäytetyön lähtökohdat). Aihetta lähdettiin tutkimaan siitä mieltymyksestä, että uudet työskentelyotteet saataisiin konkreettisesti käytäntöön ja laitoksien arkeen.

Tutkimuksen viitekehyksiksi valikoituivat kiintymyssuhdetyö ja systeeminen toimintamalli. Laitoksen perhetyötä kuvaamaan otettiin mukaan LAPE-hankkeessa luodut perhetyön sisältöelementit. Kiintymyssuhdeteoria on luotu vuosien 1957–1975 aikana kuvaamaan lapsen ja vanhemman välistä suhdetta, ja sen teoriaa käytetään useissa psykologian oppikirjoissa selittämään varhaisten kiintymyssuhteiden kehittymistä (van der Horst, LeRoy & van der Veer, 2008). Systeemiin ajatteluun perustuva systeeminen toimintamalli tai Hackneyn malli luotiin Ison-Britanniassa vuosina 2007–2013, jolloin lastensuojelutyöhön haluttiin soveltaa perheterapeuttista lähestymistapaa (Fagerström 2016, 11). Systeemistä toimintamallia on pilotoitu runsaasti Suomessa viimeisten vuosien aikana (Aaltio & Isokuorti 2019, 6). Opinnäytetyön viitekehyksenä käytetään siis uutta ja vanhaa merkityksellistä tietoa työn aiheeseen sopien.

Työelämäkumppaniksi valikoitui Pirkanmaalla toimiva Ryhmäkoti Raide, joka käsittelee kolme lastensuojeluyksikköä. Aiheesta keskusteltua oli selvää, että perhetyön kehittämisestä laitoksen sisällä on myös Raiteessa kiinnostuttu. Tekemällä tutkimusta ja kehittämällä toimintaa autenttisessa ympäristössä on mahdollistettu tuloksien saamista näkyväksi käytännössä. Viitekehyksistä ja tutkimuksen tuloksien yhtälöstä on tavoitteena saada uutta tietoa siitä, miten kiintymyssuhdetyöstä ja systeemisestä toimintamallista kerättyä tietoa sekä vanhempien ja työntekijöiden näkemyksiä toimivasta yhteistyöstä voidaan yhdistää tukemaan toisiaan. Tavoitteena on soveltaa tätä tietoa käytäntöön luotavan kehittämistehtävän avulla.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Perheen huomioiminen onnistuneen sijoituksen kulmakiveksi

Perheen ja lapsen ollessa lastensuojelun asiakkaana puhutaan lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta. Lastensuojelun perustehtäviin kuuluvat lasten suojelehtävän lisäksi vaikuttaminen lapsen kasvuolosuhteisiin ja hänen vanhempiensa tukeminen kasvatustyössä erilaisilla palveluilla ja tukitoimilla. Vanhemmillä onkin aina ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista, mihin kuuluu vanhempien velvollisuus huolehtia ja määrätä lapsen kasvuun liittyvistä järjestelyistä. Viranomaisen puuttuessa lapsen ja perheen asioihin on edellä mainittu vanhempien vastuu huomioitava. Toisaalta viranomaisella on velvollisuus puuttua perheen asioihin oma-aloitteisesti, mikäli se lastensuojelulain mukaan katsotaan välttämättömäksi. (Lastensuojelu 2019.) Lastensuojelua ohjaa siis vahvasti lastensuojelulaki (417/2007), jossa lastensuojelun tukimuodot ja niihin liittyvät erityissäännöt on tarkkaan lueteltu.

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelutyötä ohjaa lain lisäksi aika ajoin uudistuva lastensuojelun laatusuositus, jossa lapsen näkökulma on keskiössä. Siihen perehtymistä suositellaan kaikille lastensuojelussa tai lastensuojelun toimintaan liittyvillä aloilla toimiville ammattilaisille. Lisäksi se on tarkoitettu lastensuojelun asiakkaille ja heidän läheisilleen. Lastensuojelun laatusuositukseen sisällytettiin vuonna 2019 sijaishuollon laatukriteerit, jotka tuotettiin vuosien 2016–2018 aikana lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmassa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Lastensuojelun Keskusliiton yhteistyönä. (Malja, Puustinen-Korhonen, Petrelius & Eriksson 2019, 9, 38.)

Sijaishuollon laatukriteerinä olevan perheen jälleenyhdistämisen tapahtuessa tulee se tehdä harkiten ja suunnitelmallisesti; tässä suositetaan lapsen muuttoa perheen luokse asteittain. Perheen jälleenyhdistäminen tulee huomioida lastensuojelulain (417/2007, 30 §) mukaisesti laadittavassa asiakassuunnitelmassa, ja sitä tukee suunnitelman oheen laadittava, erillinen asiakassuunnitelma vanhemmuuden tukemisesta. Lapsen vanhempien ja huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö sijoituksen aikana ja päätöksenteossa kuuluu siis velvoitteisiin sijaishuollon aikana.

Huostassapidon jatkuvuutta on arvioitava, ja se tulee päättää ennen lapsen täysi-ikäistymistä, mikäli lain perusteet sijaishuollolle tai huostassa pidolle eivät täyty. Tällöin on mietittävä lapsen etua ja siihen liittyviä tekijöitä, kuten lapsen kiintymyssuhteita sijaishuollossa. (Malja ym. 2019, 54–55.)

Lastensuojelun laatukriteereissä kerrotaan lapsen ja hänen läheistensä välillä toteutuvan yhteydenpidon tukemisesta ja perheen huomioimisesta. Sijaishuoltopaikassa lapsen yhteydenpitoa läheisiinsä turvataan pitämällä yhteyttä asiakassuunnitelman mukaisesti lapsen perheeseen. Yhteydenpidossa tulisi kertoa monipuolisesti lapsen kuulumisia, ja siihen kuuluu vanhempien tapaaminen lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa suunnitellusti. Yhteistyön perheen ja läheisverkoston kanssa tulisi olla suunnitelmallista. Lastensuojelulaitoksen omaohjaaja arvioi lapsen kanssa tämän ihmissuhteita hyvinvointia tukevasti, tukee lapsen turvallista yhteydenpitoa läheisiinsä ja puhuu lapsen läheisistä kaikissa tilanteissa kunnioittavasti. Sijaishuoltopaikan tuottajan vastuulla on muun muassa, että edellä mainittua työtä tuetaan ja että perheen tukeminen sekä suunniteltu ja säännöllinen perhetyö toteutuvat. (Malja ym. 2019, 69.)

Lastensuojelun laatusuosituksessa mainitaan sijaishuollon tehtävistä myös tilanteessa, jossa lapsi muuttaa takaisin perheen luokse tai toiseen sijaishuoltopaikkaan sekä lapsen vaihtaessa asuinpaikkaa itsenäistymisen vuoksi. Jälleenyhdistämistilanteessa sijaishuollon tuottajan on tuettava säännöllistä ja suunnitelmallista perhetyötä, jota sijaishuoltopaikan työntekijä tekee. Lisäksi tuottajan ja omaohjaajan velvollisuutena on tarjota lapselle hoitoa ja kasvatusta hänen muuttoonsa asti sekä tukea uuteen elämäntilanteeseen siirtymistä. Huomioitavaa on, että laatusuosituksessa mainitaan yhteydenpidon mahdollistaminen sijaishuoltopaikan ja lapsen välillä tai sen korvaaminen toisilla tahoilla myös muuton jälkeen. (Malja ym. 2019, 72.)

Laatusuosituksista nähdään, miten perheiden kanssa työskentelyä tulisi tukea sijaishuollon aikana. Keskiössä sijoituksen aikana tulisi olla perheen jälleenyhdistäminen, jolloin sijoituksen kestoa arvioidaan säännöllisesti. Laitoksen työntekijän ja vastuusosiaalityöntekijän on pidettävä yhteyttä perheeseen ja sijaishuoltopaikan on huolehdittava siitä, että perhe saa tarvitsemaansa tukea perhetyön keinoin sijaishuoltopaikasta käsin. Edellä mainittujen suositusten mukaisia toimia

kirjataan sijaishuoltoon tehtävään asiakassuunnitelmaan. Mahdollisessa lapsen siirtymisessä toiseen asuinpaikkaan, esimerkiksi kotiin tai toiseen sijaishuolto- paikkaan, hänen muutostaan on tuettava ja yhteydenpidosta läheisiin huolehdit- tava.

Perheiden kanssa työskentelystä sijaishuollon aikana on tehty joitakin tutkimuk- sia viime vuosien aikana. Väitöskirjoja, pro gradu -tutkielmia ja opinnäytetöitä per- heen tai vanhempien kanssa tehtävään työhön liittyen lastensuojelun aikana löy- tyy kattavasti erilaisista näkökulmista ja viitekehyksistä lähtien. Tarkemmin val- miita tutkimuksia tarkastellessa voi huomata viime aikojen kasvaneen trendin tut- kia perhetyötä tai perheiden kanssa työskentelyä sijaishuollossa, kun aiemmin tutkinnan kohteena oli lastensuojelun avohuollon tai tuoreemman sosiaalihuolto- lain (1301/2014) mukainen perhetyö. Lainsäädäntö tuntee perhetyön käsitteen juuri lastensuojelulain (417/2007) ja sosiaalihuoltolain (1301/2014) kautta, vaikka perhetyöksi voi sanoa kaikkea työtä, jota tehdään perheiden kanssa (Järvinen, ym. 2012, 13).

Laakso (2009) tutki väitöskirjassaan lastenkodissa tehtävää työtä. Hän kertoo johtopäätöksissään vanhempien kanssa tehtävän työn tavoitteiden liittyneen pa- remminkin vanhemmuuteen kuin kuntoutukseen. Hän nimeää vanhempien kanssa tapahtuvan työn vanhemmuustyöksi. Laakso toteaa vanhempien koke- neen heidän kanssaan työskentelyn lastenkodissa palveluksi, joka sisälsi van- hemmuuden arviointia ja kontrollia. Laakso nostaa pohdinnassaan esiin myös vanhempien taholta tapahtuvan lapsen kaltoinkohtelun lapsen ollessa sijoituk- sessa. (Laakso 2009, 259–260.)

Johanna Kanthin (2016) pro gradu -tutkielman "Mitä ne siellä laitoksessa hää- rää- vät? Kyselytutkimus sijoitetun lapsen perheen kanssa työskentelystä lastensuo- jelulaitoksessa" johtopäätöksissä todetaan, että työ perheiden kanssa lastensuo- jelulaitoksessa painottuu lapsen kuulumisten jakamiseen työntekijän ja vanhem- man välillä sekä lapsen ja vanhempien yhteydenpidon tukemiseen, jolloin tarvit- taisiin konkreettisempaa työskentelyä lapsen vanhempien kanssa perheen ehey- tymisen mahdollistamiseksi. Tämä edellyttäisi esimerkiksi selkeitä ohjeistuksia ja resursseja työn onnistumiseksi (Kanth 2016, 92–94).

Kiljander (2016) on tarkastellut pro gradu -tutkielmassaan vanhempien osallisuutta lastensuojelun sijaishuollon aikana. Hän korostaa työntekijän olevan tärkeässä roolissa mahdollistettaessa vanhempien kuulluksi tulemista. Kiljander toteaa nimetyn työntekijän, rehellisen ja avoimen puheen, arvostavan kohtaamisen sekä tiiviin yhteydenpidon tukevan luottamuksen syntymistä sijoitetun lapsen vanhempiin. Hän ehdottaa johtopäätöksissään, että vanhempien kanssa työskentelylle tulisi kirjata oma suunnitelma osaksi lapsen asiakassuunnitelmaa, jotta koko perhe huomioitaisiin kokonaisvaltaisesti sijoitusprosessissa. (Kiljander 2016, 71–72, 76, 83.)

Haapalainen ja Järvinen (2020) tekivät lastensuojelulaitoksen työntekijöitä haastatellen perhetyön mallin lastenkodille ammattikorkeakoulun toiminnallisen opinnäytteen tuloksena. Heidän työssään hyvä perhetyön malli rakentuu perhelähtöisesti arvioidun tilanteen ja tavoitteiden määrittämisen pohjalle. Toimivan perhetyön mallin tulisi olla selkeä ja mukautuva perustuen lakiin ja eettisiin periaatteisiin. (Haapalainen & Järvinen 2020, 27.)

Granlund (2014) nostaa perhetyön kehittämistä lastenkodissa käsittelevässä opinnäytetyössään esiin vanhempien olevan myönteisiä sijaishuollon aikaiselle tuelle. Sijaishuollossa olevien lasten vanhemmat haluavat tulla kuulluksi ja saada tietoa huostaanotosta sekä sen prosessista. Granlundin opinnäytetyöstä huokuu toive lastensuojelun sijaishuollon perhetyön laatuksiteereille. (Granlund 2014, 62, 65.)

Aiemmista tutkimuksista voidaan päätellä, että perheiden kanssa työskentelyä halutaan kehittää lastensuojelun sijaishuollon yksiköissä. Se on haluttu useassa lastensuojelulaitoksessa nostaa tarkasteluun ja tarkemman tutkimuksen kohteeksi. Avoimuus ja vanhempien osallisuus koetaan tärkeäksi, jolloin tiedon jakaminen ja yhteydenpidon tavat korostuvat. Lastensuojeluyksiköille halutaan luoda erilaisia malleja ja tapoja sujuvamman yhteydenpidon mahdollistamiseksi lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan ja perheiden välillä.

2.1.1 Lastensuojelun sijoitus ja sijaishuolto

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lapsen sijaishuollossa lapsi huostaanotetaan, sijoitetaan kiireellisesti tai väliaikais määräyksellä kodin ulkopuolelle, jossa lapsen hoito ja kasvatus järjestetään. Lapsen sijoitus voi tapahtua edellä mainittujen lisäksi avohuollon tukitoimena tai jälkihuoltona. Avohuollon tukitoimen ja jälkihuollon alla olevassa sijoituksessa lapsen huoltajilla säilyy sellaiset huoltajan oikeudet, että he voivat halutessaan keskeyttää sijoituksen. Sijaishuolto ja sijoittaminen ovat siis eri asioita. (Huoltajan oikeudet sijaishuollon aikana n.d.; Sijaishuolto n.d.) Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää laitoshuollon lisäksi perhehoitona tai muulla tavalla, joka vastaa lapsen tarpeisiin (LSL 417/2007).

Laitoshuollolla tarkoitetaan muun muassa lastensuojelulaitoksia, joita tämän työn tutkimuksessakin käsitellään. Lastensuojelulaitoksiksi voidaan kutsua lastenkoteja, nuorisokoteja, koulukoteja ja näihin rinnastettavia lastensuojelulaitoksia. Laitoshoittoa voi pitää parhaimpana ratkaisuna siinä tapauksessa, kun sijoitus on väliaikaista. Perhehoitoa suositetaan pitkäaikaisemmissa sijoituksissa, mutta lapsen vaikeahoitoisuus voi olla esteenä perhehoidon järjestämiselle. Perhehoidon yksiköistä poiketen laitoksissa voi käyttää rajoitustoimenpiteitä, jotka määritellään lastensuojelulaissa. Lastensuojelulaitoksia ylläpitävät valtio, kunnat ja yksityiset tahot. Hoito- ja kasvatushenkilökunnan määrään ja riittävään pätevyyteen tulee kiinnittää huomiota lastensuojelulain ja lain sosiaalihuollon ammattihenkilöistä mukaisesti (817/2015) (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos n.d.)

Kiireellinen sijoitus, huostaanotto ja avohuollon tukitoimet ovat lastensuojelun toimintamuotoja, joista avohuollon tukitoimet ovat aina ensisijaisia. Palveluita karroitettaessa lapsen etu sekä hänen tilanteensa määrittelevät, mikä muodoista on hänelle sopivin. (Saastamoinen 2010, 57.) Lastensuojelulaissa (417/007) on määriteltä tarkasti sijoituksen ja sijaishuollon eri muodot.

Lastensuojelulain mukaan lapsi on otettava huostaan tai hänelle on järjestettävä sijaishuolto, mikäli

1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai

2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.
(LSL 417/2007 § 40)

Kiireelliseen sijoitukseen ryhdytään, mikäli lapsi on välittömässä vaarassa tai sijoituksen tarpeessa. Sijoituksen tavoitteena on saada lapsen tilanne turvattu, minkä jälkeen voidaan rauhassa pohtia jatkosuunnitelmaa. Kiireellinen sijoitus kestää korkeintaan 30 päivää, ja siitä päättää viranhaltija. Sijoitusta voidaan jatkaa tämän jälkeen vielä enintään 30 päivää, jos ensimmäisten 30 päivän aikana ei ole voitu tehdä lisäselvityksiä tai päättää jatkosta. Ennen sijoitukseen ryhtymistä tulee selvittää lapsen ja huoltajien mielipide ja käsitys asiasta. Selvitys voidaan jättää tekemättä, jos lapsen kehitys, terveys tai turvallisuus vaarantuu selvittämisen viivästymisen vuoksi. Lapsi voidaan sijoittaa laitokseen, perhehoitoon tai väliaikaisesti läheisten sukulaisten luokse. Kiireelliseen sijoitukseen johtavia syitä on useita ja yksi syistä voi olla esimerkiksi vanhempien kykenemättömyys huolehtia lapsesta vanhempien alkoholin käytön takia. Syy voi johtua myös lapsen käytöksestä, hänen päihteidenkäytöstään tai muusta holtittomasta toiminnastaan. (LSL 417/2007; Saastamoinen 2010, 39–40.)

Huostaanoton perusteista toisen täytyttyä huostaanoton edellytyksenä on myös avohuollon tukitoimien riittämättömyys, epäsopivuus tai mahdottomuus toteuttaa ja että sijaishuolto on lapsen edun mukainen. Huostaanotto on toistaiseksi voimassa ja aina viimeinen vaihtoehto lastensuojelussa turvata lapsen kasvu ja kehitys. Huostaanotosta päättävät vastaava sosiaalityöntekijä toisen sosiaalityöntekijän kanssa. Ennen päätöstä lasta ja huoltajia tulee ensisijaisesti kuulla, mutta kuuleminen voidaan jättää joissain tilanteissa tekemättä. Sosiaalityöntekijän tulee kuitenkin ilmoittaa huostaanoton tekemisestä ja sijaishuollosta huoltajille. (LSL 417/2007.)

Avohuollon tukitoimena tehtävä sijoitus on vapaaehtoinen, ja tämä tarkoittaa, että huoltajan ja yli 12-vuotiaan lapsen tulee suostua siihen sijoituksen mahdollistumiseksi. Tällaisessa sijoituksessa ei voida käyttää lapseen kohdistuvia lastensuojelulain määrittelemiä rajoitustoimenpiteitä. Avohuollon tukitoimena tehtävä sijoitus on määräaikainen, ja sitä ei voida tehdä, jos lain mukaiset kriteerit huostaanotolle täyttyvät. (Kanth 2016, 6; LSL 417/2007; Rätty 2012, 226–227.) Avohuollon tukitoimena tehdyssä sijoituksessa voidaan sijoittaa myös koko perhe perhehoitoon tai laitokseen, jolloin kyse on perhekuntoutuksesta. Laitoksissa perhekuntoutusta toteutetaan usein niin, että perhe käy tapaamassa sinne sijoitettua nuorta erityisillä perhetapaamisilla ja tällöin puhutaan tehostetusta perhetyöstä. (Fredriksson 2019, 6.)

2.1.2 Tavoitteellinen työskentely sijaishuollossa

Turvallisen kasvuympäristön tarjoaminen ja sen edellyttämät muutokset lapsen kokonaisvaltainen tilanne tunnistaen ovat sijaishuollon tehtäviä. Niissä lainsäädännön ja palveluiden rakenteiden huomioiminen ovat tärkeitä toiminnan tarkoituksen toteuttamiseksi. (Aaltonen, Hoikkala, Kojo & Tervo 2017, 7.) Lapsen tilanteen hahmottamiseen kuuluvat riittävän ajan mahdollistaminen ja luottamuksen rakentaminen (Malja ym. 2019, 14). Lapsen elämäntilanteen selvittäminen sekä hänen käsityksensä ja mielipiteensä kuunteleminen eli hänen osallisuutensa ovat keskeisessä roolissa lastensuojelullisia päätöksiä tehdessä (Holopainen, Lyytikäinen & Niskanen 2018, 45).

Lapsen ollessa sijoituksessa hänelle tehdään sijaishuollon asiakassuunnitelma, jossa määritellään lapselle ja perheelle annettavan tuen tarve ja asiat, joihin halutaan vaikuttaa. Asiakassuunnitelmassa on palvelut ja tukitoimet, joiden avulla nähtyyn tarpeeseen (sijoituksen syyt) pyritään vaikuttamaan sekä arvio ajasta, jossa tavoitteet tulisi toteuttaa. Asiakassuunnitelmasta tulisi myös näkyä, miten sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä on perhettä tavannut. (LSL 417/2007; Lastensuojelun asiakassuunnitelma 2021.)

Sijaishuollon asiakassuunnitelmassa näkyy tarkemmin sijaishuoltoon liittyviä asioita, kuten sen tarkoitus, tavoitteet, erityisen tuen järjestäminen lapselle ja huoltajille, tietojen luovutus ja käyttövarojen maksaminen lapselle, perheen jälleenyhdistäminen lapsen edun mukaisesti sekä yhteydenpito lapsen ja huoltajien välillä. Lapsen ollessa huostaanotettu tehdään hänen vanhemmilleen erikseen asiakassuunnitelma, jossa käsitellään erikseen vanhempien tukemista. Vanhempien asiakassuunnitelmassa tulisi näkyä sellainen erityinen tuki, joiden avulla voidaan tukea perheen jälleen yhdistämistä. (LSL 417/2007; Lastensuojelun asiakassuunnitelma 2021; Sijaishuollon asiakassuunnitelma n.d.)

Asiakassuunnitelman tekemistä varten järjestetään asiakassuunnitelmaneuvoittelu mahdollisimman pian sijoituksen alkuvaiheessa. Suunnitelman avulla voidaan syventää aloitettavaa työskentelyä. (Laiho, Lehtola & Lindfors 2018, 127.) Asiakassuunnitelmaa päivitetään säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa neuvottelussa, jossa kaikkien asianomaisten läsnäolo on tärkeää. Tässä neuvottelussa kaikki saavat tuoda esiin mielipiteensä, jotka pitää kirjata. Huoltajalle, joka on estynyt saapumasta suunnitelman arviointiin ja tekemiseen, on myös lähetettävä tehty suunnitelma. Erityistä huomiota tulee kiinnittää sijaishuoltopaikassa lapseen kohdistuneisiin rajoitustoimenpiteisiin, kuten liikkumisvapauden ja yhteydenpidon rajoittamiseen, joita arvioidaan uutta suunnitelmaa tehdessä. (LSL 417/2007; Lastensuojelun asiakassuunnitelma 2021; Sijaishuollon asiakassuunnitelma n.d.)

2.1.3 Perhe sijaishuollossa

Avun hakeminen perheelle ei ole vanhempien näkökulmasta aina helppoa, sillä kynnyks avun hakemiseen ja oikeiden palveluiden löytymiseen voi olla suuri (Järvinen ym. 2012, 40). Lapsen sijoitus muuttaa lapsen, vanhempien ja mahdollisten muiden perheenjäsenten suhteita, ympäristöjä ja tiloja varsinkin siinä vaiheessa, kun lapsi muuttaa sijaishuoltopaikkaan. Nämä muutokset ovat monenlaisia, odottamattomia, toivottuja tai toivomattomia. Vanhemmat pysyvät lapsen huoltajina aina sijoituksesta huolimatta. Sijoitettujen lasten vanhempien vanhemmuusidentiteetin uudelleenmäärittely on tutkittu olevan haastavaa ja tunnetasolla uuvut-

tavaa. Lastensuojelutyöhön kuuluu olennaisena osana vanhemmuuden arvioiminen ja kotiolosuhteiden tarkastelu lapsen kasvua ja kehitystä tukevasti. (Enroos, Heino, & Pösö 2016, 262–264.)

Perhe määritellään eri tavoilla riippuen kulttuurista ja tieteenalasta. Perhe on monimuotoisempi kuin yleinen käsitys vanhemmista lapsineen jakamassa kodin. Perheen määritelmään vaikuttavat myös perheenjäsenten omat näkemykset. Riippumatta ydinperheestä lapsen elämään voi kuulua useampi vanhempi tai esimerkiksi uudet sisarukset, eikä välttämättä koko perhe asu samassa kodissa. Lapsen elämässä olevien aikuisten ratkaisut voivat muodostaa uusia olosuhteita perheeseen. Perheen käsitettä määriteltäessä tulisikin kiinnittää huomiota sen erilaisiin muotoihin, kuten monikulttuurisiin perheisiin ja sateenkaariperheisiin. (Järvinen ym. 2012, 31–32.) Alla on esitelty muutamia määritelmiä perheestä.

Suomen lain mukaan perhe on parisuhteensa rekisteröineet, avio- tai avoliitossa olevat henkilöt lapsineen tai ilman lapsia. Perhe voi olla myös yksi vanhempi lapsineen. Suomen lain mukaan perhe voi olla enintään kahdessa peräkkäisessä sukupolvessa. Lapsiperheessä asuu tämän lain mukaan vähintään yksi alle 18-vuotias henkilö samassa taloudessa. (Ruusu & Sinisalo 2016, 10.)

Järvinen ym. (2012, 31) tarkastelevat lapsen ja perheen suhdetta laajemmin: juridisen näkökulman lisäksi biologiselta, sosiaaliselta ja psykologiselta kannalta. Biologisen näkemyksen mukaan vanhemmat määräytyvät lapsen synnyttäneen naisen ja siittäneen miehen mukaan, jolloin nämä ovat automaattisesti lapsen huoltajia. Toisaalta esimerkiksi hedelmöityshoitojen avulla syntyneen lapsen kohdalla määrittäminen on usein monimutkaisempaa. Juridiselta kannalta vanhemmuus voi määräytyä myös oikeudessa tehdyn päätöksen mukaan. Sosiaalisesta näkökulmasta lapsen vanhemmat ovat hänen hoidostaan ja huolenpidostaan huolehtivat henkilöt, jolloin lapsi määrittelee vanhempansa tunteidensa kautta psykologiselta kannalta. (Järvinen ym. 2012, 31.)

Rönkkö ja Rytönen (2010, 89–93) tarkastelevat perhettä systeemisen teorian kautta, jolloin perheessä kaikki vaikuttavat kaikkeen. Systeemisessä näkökulmassa perhe on jonkin systeemin, kuten vanhempien työpaikan, alasysteemi. Perheessä on myös alasysteemejä, kuten vanhempien parisuhde. Systeemisesti

perheessä kiinnitetään huomiota suhteisiin sekä sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin perheen elämään vaikuttajina. (Rönkkö ja Rytönen 2010, 89–93.)

Perheitä on siis monenlaisia, ja on oleellista huomioida, että jokainen perhe on yksilöllinen. Lastensuojelun ja sijaishuollon asiakassuunnitelmiin kirjataan huoltajat ja mahdollisesti ydinperheessä olevia muita jäseniä, kuten sisarusia (Sijaishuollon asiakassuunnitelma). Perheeseen kuuluvista jäsenistä ja heidän suhteistaan voi saada arvokasta tietoa keskustelemalla asiasta perheenjäsenen kanssa. Perheenjäseniä ja heidän läheisiään voidaan tarkastella esimerkiksi laatimalla lapsen tai perheenjäsenen kanssa verkostokartta, jossa näkyy henkilön elämään liittyviä ihmisiä. Verkostokartan tulkitseminen antaa tietoa siitä, miten kartan laatinut perheenjäsen kokee läheisensä omasta näkökulmastaan. (Kallinen 2017)

Lastensuojelun laatusuosituksessa lapsen oikeudeksi katsotaan yhteydenpito vanhempiinsa ja muihin läheisiin ihmisiin, jolloin tätä yhteydenpitoa voidaan rajoittaa vain lain määrittämässä tilanteissa lapsen edun mukaan. Tämä oikeus on kirjoitettu myös YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Lapsen pitäessä yhteyttä läheisiinsä on samalla arvioitava säännöllisesti, miten perheen jälleenyhdistymisen mahdollisuudet näyttäytyvät. (Malja ym. 2019, 49, 54.)

2.2 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, mitä sijoitettujen lasten vanhemmat toivovat työskentelyltä heidän kanssaan ja mitä lastensuojelulaitoksessa työskentelevät hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluvat työntekijät pitävät tärkeänä perheiden kanssa työskentelyssä. Tarkoituksena on lisäksi selvittää, millaisia tapoja ja asioita perheiden kanssa työskentely pitää sisällään ja millainen työskentely perheiden kanssa on heidän tarpeitaan vastaavaa lastensuojelulaitoksessa. Tutkimus on tarkoitus toteuttaa sijoitettujen lasten vanhempien haastatteluina ja keräämällä ajatuksia lastensuojelulaitoksen ohjaajilta kyselyn avulla.

Tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Millaisia tarpeita ja toiveita sijoitetun lapsen vanhemmilla on heidän kanssaan työskentelystä sijaishuoltopaikan työntekijöiden kanssa?
2. Mitkä asiat sijaishuoltopaikan työntekijät kokevat olevan tärkeitä sijoitetun lapsen vanhempien kanssa tehtävässä työssä?
3. Millaisia asioita on hyvä sisältyä perheiden kanssa työskentelyyn lastensuojelulaitoksessa?

Opinnäytetyön tavoitteena on antaa alan ammattilaiselle uusia näkökulmia perheiden kanssa työskentelyyn lastensuojelulaitoksessa. Tutkimustuloksia käytetään apuna luotaessa perheiden kanssa työskentelyyn huoneentaulu Ryhmäkoti Raide Oy:n kolmen lastensuojeluyksikön työntekijöille. Täten näiden kolmen yksikön käytännöt voivat yhdenmukaistua.

3 PERHEEN KANSSA TYÖSKENTELY SIIJAISHUOLLOSSA

3.1 Perheen kanssa työskentely

Lapsen sijoitus aiheuttaa usein perheessä kriisin, jossa perhetyö voi olla tukena. Lasta ja perhettä voidaan pyrkiä voimaannuttamaan, kun vanhempi tulee kuuluksi lasta koskevilla kysymyksissä sijoituksen aikana. Lapselle ja vanhemmille on tärkeä antaa mahdollisuuksia lapsen kehitykseen ja kasvuun liittyvässä päätöksenteossa ja suunnittelussa. Vanhempien roolin selkiytyminen ja jaettu vanhemmuus sijoituksen aikana takaavat onnistunutta sijoitusta ja yhteistyön jatkuvuutta. Sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluu selvittää, kenelle kuuluu vanhemmuuden tukeminen sijaishuollossa. (Järvinen ym. 2012, 84.)

Perhetyöksi voi sanoa kaikkea työtä, jota tehdään perheiden kanssa. Tarkkaa määritelmää perhetyölle ei ole olemassa, ja siksi siitä saattaakin olla monenlaisia näkemyksiä. (Vilén ym. 2010, 24.) Koska perhe käsitteenä ja perheiden elämäntilanteet ovat monenlaisia, perhetyökin on moninainen. (Järvinen ym. 2012, 13.) Lainsäädäntö tuntee perhetyön käsitteen ainoastaan lastensuojelun avohuollon tukitoimena eikä määrittele sitä itsenäiseksi sosiaalipalveluksi. Tästä syystä perhetyö koetaan usein työmenetelmänä. (Järvinen ym. 2012, 13.) Perhetyötä voidaan tehdä esimerkiksi sosiaalityössä, neuvoloissa ja laitoksissa. Perhetyöksi voidaan kutsua myös työtapoja, jotka sisältävät muun muassa tapaamisia perheen kanssa ja kotikäyntejä heidän luonaan. Perhetyön sisältönä voi olla esimerkiksi vanhemmuuden tukemista, perheen arjen hallinnan ohjausta tai sen vuorovaikutuksen tukemista. (Vilén ym. 2010, 24.) Perhetyön keskeisiksi arvoiksi voidaan nostaa lapsilähtöisyys, asiakaslähtöisyys ja perhelähtöisyys (Järvinen ym. 2012, 17).

Lapsen vanhempien kanssa tulee tehdä aktiivista vuorovaikutusta lapsen tultua sijaishuoltoon ja koko sijoituksen ajan. Tähän kuuluu muun muassa vanhemmille ja lapselle järjestetty tutustumiskäynti sijaishuoltoon jo ennen sijoitusta, jolloin alustetaan hyvää yhteistyötä ja käydään läpi sijoituksen tavoitteita ja tarkoitusta. Yhteistyön luomiseen kuuluu luottamuksen rakentuminen läpi-

käymällä esimerkiksi odotuksia ja toiveita työskentelylle sijoituksen aikana. Tällöin tulisi keskustella myös siitä, kuinka vanhempien ja lapsen välistä suhdetta voidaan tukea. Yhteisesti läpikäytyt tavoitteet ja toiveet dokumentoidaan. Lapsen etua ja onnistunutta sijoitusta edesauttavat vanhempien tukeminen yksilöllisesti, johon kuuluu vanhempien roolin merkityksellisyys sijoituksen ja sijaishuollon aikana. Työskentelyn tulisikin olla aktiivista ja keskustelevaa. (LSL 417/2007, 52§; Sijaishuoltoon siirtyminen ja yhteistyö vanhempien kanssa 2019.)

Lapsen ollessa sijoitettuna työtä on tehty yleensä äitien kanssa, sillä perinteisten, sukupuolistavien ja konservatiivisten näkökulmien mukaan äidit ovat huolenpito-vastuussa isien ollessa paremminkin taloudellisessa vastuussa. Lisäksi sijoitet-tujen lasten äidit ovat usein yksinhuoltajia. (Enroos, Heino, & Pösö 2016, 262–264.) Järvinen ym. (2012, 41–42) taas toteavat vanhemmista käydyn puheen ole-van epätasa-arvoista, sillä äidit voidaan kokea autettaviksi yhteistyökumppa-neiksi isien muodostaessa jonkinlaisen uhkan äidille ja lapsille (esimerkiksi väki-valta ja päihteeet). Perheiden kanssa tehtäessä työtä olisikin tärkeää työskennellä aktiivisesti stereotyyppisiä ja leimaavia tulkintoja vastaan. Tarvitaan useampia te-kijöitä yhden ainoan syyn sijaan, miksi vanhemmuus ei onnistu. Leimaaminen synnyttää vanhemmassa voimavaroja kuluttavaa syyllisyyttä ja häpeää, jotka vai-keuttavat perheen kanssa tehtävää työtä. (Järvinen ym. 2012, 41–42)

Vanhempien voi olla vaikea arvioida, miten heidän kanssaan työskennellään. Vanhempien kanssa työskennellessä sosiaalialan ammattilaisten tulisikin huomi-oida ”riittävän” vanhemmuuden ja heidän oikeuksiinsa liittyviä kysymyksiä sekä kannanottoja, joihin liittyy väistämättä normaaliuden määrittelyä. Tutkimusten mukaan vanhemmat odottavat heidän asiantuntijuutensa otettavan huomioon lapsen hoitoa ja kasvatusta tehdessä. (Järvinen ym. 2012, 40–43.)

Tässä opinnäytetyössä käsitellään perheiden kanssa työskentelyä ja perhetyötä lastensuojelulaitoksessa kiintymyssuhdetyön ja systeemisen toimintamallin läh-tökohdista. Kiintymyssuhdetyö on merkityksellistä, sillä lastensuojelun ammatti-laisella tulisi olla tietoa lapsen kehityksestä ja siihen liittyvistä suoja- ja riskiteki-jöistä (Malja ym. 2019, 28). Lastensuojelulaitoksessa työskentelevien on oleel-lista osata huomioida sekä ymmärtää työssään lapsen käytösmalleja ja niiden taustalla olevia mahdollisia varhaisen vuorovaikutuksen haasteista aiheutuneita

häiriöitä. Laitoksen kasvatustyössä tulisikin kiinnittää huomiota käytöksen alkusyihin, mahdollisiin traumatekijöihin ja itse käytökseen. (Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi, 27.) Kiintymyssuhdemalli sisältää sellaisia lähtökohtia, jotka voivat auttaa ymmärtämään, millaiset kasvatukselliset tekijät vaikuttavat lapsen kehitykseen ja kasvuun sijoituksen aikana. Lisäksi saadaan tietoa siitä, miten vaurioitunut kiintymyssuhde näkyy lapsessa, suhteessa hänen vanhempiinsa ja kuinka vaurioitunutta kiintymyssuhdetta voidaan parantaa.

Systeeminen toimintamalli syventää lastensuojelulaitoksessa tehtävää työtä ja sen arvoja. Opinnäytetyössä peilataan systeemisen toimintamallin teoriaa työssä tutkittuun tietoon ja näkemyksiin. Tutkitun ja pilotoidun systeemisen toimintamallin voidaan nähdä sisältävän sellaisia tulevaisuuden toimintamalleja, jotka lisäävät työskentelyn tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta. Se antaa meille käytännön konkreettisia esimerkkejä perheiden kanssa tehtävästä työstä.

3.2 Perhetyö lastensuojelulaitoksessa

Lastensuojelulaitoksien perhetyöllä voidaan tarkoittaa yhteydenpitoa vanhempiin tai työskentelyä perheiden kanssa. Se voi olla intensiivistä tai satunnaista. Perhetyötä tehdään tavallisesti perheiden kotona tai lastensuojeluyksikössä ja sitä tekevät lastensuojelulaitoksen henkilökunta tai siihen erikseen tarkoitetut työntekijät. (Kokko & Kuismanen-Eronen 2011, 10.) Alatalo, Lappi ja Petrelius (2017, 26) toteavat, että kokonaisvaltaisen perhetyön pitäisi olla koko perhettä kuntouttavaa ja sen jäsenten toimijuutta vahvistavaa. Perhetyö onkin monipuolista ja arkeen kiinnittyvää koko perheen kanssa tehtävää yhteistyötä, johon sisältyy lapsen suojelua, perheen sekä sen vuorovaikutussuhteiden, arjen hallinnan ja vanhemmuuden tukemista. Siinä korostuvat erityisesti perheenjäsenten väliset suhteet. (Alatalo ym. 2017, 26, 32.) Lastensuojelulaitoksessa perhetyötä voidaan määritellä lapselle ja hänen vanhemmilleen tehtävissä sijaishuollon asiakassuunnitelmissa (Sijaishuollon asiakassuunnitelma n.d).

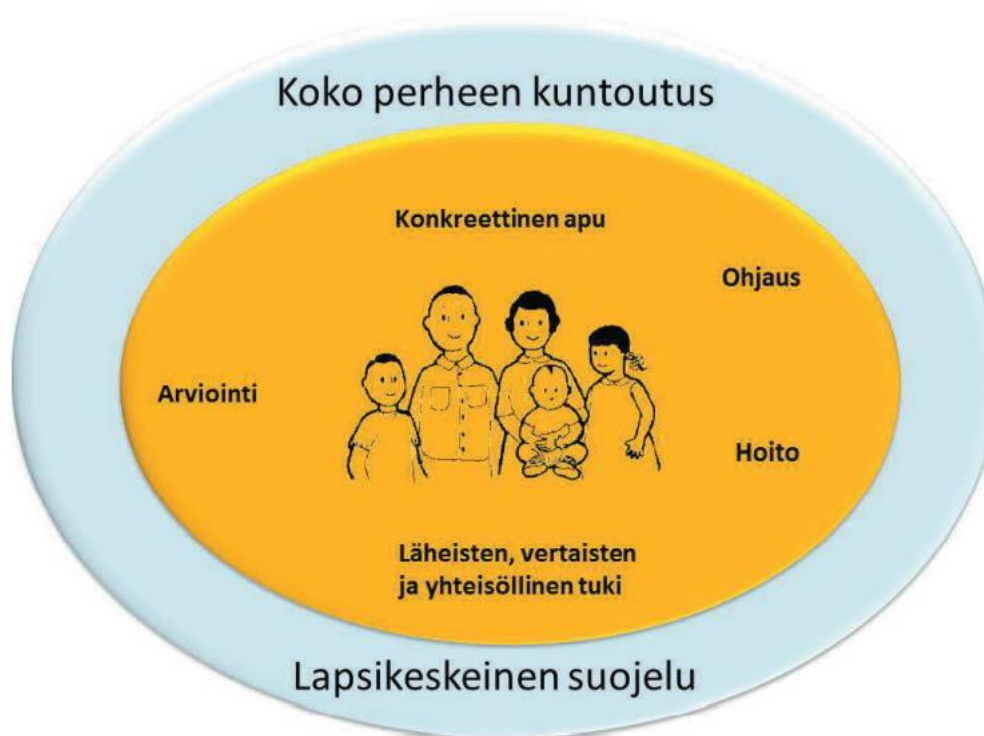
Perheen kanssa työskentelyssä huomioon tulisi ottaa koko perhe eli vanhempien lisäksi esimerkiksi sisarukset. Tällöin tulee muistaa kaikkien perheenjäsenten tar-

peet yksilöinä ja yhdessä. Perhetyölle onkin syytä asettaa aina tavoitteet ja työskentelyn keskiössä olisi tärkeää olla käytännönläheisyys, voimavara- ja ratkaisukeskeisyys. (Timonen-Kallio ym. 2017, 23.)

Voimavara- ja ratkaisukeskeisyyttä voidaan pitää työtteen tai -menetelmän lisäksi ajattelumallina, jonka tarkoituksena on ohjata työntekijän ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta. Keskiössä ovat voimavarojen ja tämänhetkisessä elämässä jo toimivien asioiden vahvistaminen. Tähän kuuluu ratkaisujen ja päämäärien löytäminen, jossa huomioidaan suuntautuminen tulevaisuuteen ja resursseihin sen sijaan, että keskityttäisiin menneeseen. Ratkaisukeskeisessä lähestymistavassa on tärkeää oman toiminnan ja elämänarvojen merkitys tavoitteisiin pääsemiseksi. Tähän kuuluu voimavarojen nostaminen esiin aina, kun se on mahdollista. (Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018.)

Lastensuojelun laitosympäristöön sijoituvia perhetyön palveluita voidaan kuvata sisältöelementtien avulla. Sisältöelementtejä on etsitty lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman mallinnustyössä (LAPE-hanke). Mallinnuksen tekemisessä on haluttu kehittää perhetyötä työmuotona lapsia ja perheitä palvelevammaksi, jolloin palveluista on haluttu vaikuttavampia ja perheiden tarpeisiin sopivampia. Perhetyön sisältöelementtejä ehdotetaan otettavaksi käyttöön työskenneltäessä perheiden kanssa lastensuojelun kaikilla tasoilla, ja elementit sisältävää monitoimijaisista perhetyön mallia voidaan yhteensovittaa lastensuojelun systeemisen toimintamallin kanssa. Sisältöelementtien avulla voidaan muun muassa ohjata ja motivoida perheitä palveluiden piiriin, kertoa konkreettisesti tarjotusta palvelusta ja tuoda tarpeita vastaavaa osaamista perheiden tueksi. (Alatalo ym. 2017, 14–16.)

Mallinnuksessa perhetyön elementeiksi on kuvattu kaksi ydintä, lasta suojeleva ja lapsikeskeinen sekä perheen toimijuutta tehostava ja kuntouttava työskentely. Lisäksi mallinnuksessa on katsottu perhetyön elementeiksi lapsen ja perheen tilanteen ja tuen tarpeiden arviointi, konkreettinen apu, ohjaus ja hoito sekä verkoston ja yhteisön tuki. Elementit sisältyvät perhetyöhön myös lastensuojelulaitoksessa. (Alatalo ym. 2017, 4, 13–14.)

KUVIO 1. Perhetyön sisältöelementit (Alatalo ym. 2017, 14)

Lasta suojelevassa perhetyössä suojelu merkitsee keskeistä viitekehystä, jossa seurataan lapsen etua ja hänen tilannettaan lastensuojelun perhetyössä. Suojelu merkitsee perheen ja vanhempien tukemista luottamuksellisessa ja suhdeperustaisessa työskentelysuhteessa. Työntekijältä vaaditaan aikaa sekä sitoutumista vaikeassa elämäntilanteessa eläneen perheen ja lapsen kanssa. Lapsikeskeisyys tarkoittaa lapsen kokemusten ja hänen eletyn elämänsä havainnointia sekä ymmärrystä siitä, miten ne ovat vaikuttaneet lapseen ja hänen ihmissuhteisiinsa. Ilman havainnointia ja ymmärrystä on mahdotonta tunnistaa perheen vuorovaikutussuhteisiin liittyviä interventioita. Työntekijän onkin pohdittava lapsikeskeisen suojelun toteutusta perheen kanssa arvioinnin, hoidon, ohjauksen ja muiden perhetyön elementtien kanssa. Lapsikeskeisyys tarkoittaa lastensuojelulaitoksessa esimerkiksi lapsen äänen kuulemistä ja huomioimista palavereissa. (Ala-Toppari-Peltola & Aarnio 2018, 13–15; Alatalo ym. 2017, 27–30.)

Kuntoutus linkittyy perhetyössä tapahtuvaan muutokseen, minkä avulla lapsen ulkopuolinen suojelun tarve poistuu. Kuntoutusta kuvataan tavoitteellisena, suunnitelmallisena ja intensiivisenä prosessina sisältäen alun ja lopun. Se on toimintajakso, jossa toimintaa seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Työskentelylle

laaditaan perheen kanssa yhdessä jaetut tavoitteet. Lastensuojelulaitokseen tulevilla lapsilla voi olla monenlaista muutoksen tarvetta, kuten haitallisista toimintamekanismeista luopumista tai arkisten taitojen opettelua. Näiden harjoitteluun saattaa mennä aikaa, ja työhön tarvitaan kärsivällisyyttä, sillä keskeneräisyyden sietäminen kuuluu kuntoutumiseen. (Alatalo ym. 2017, 32–34; Laiho, Lehtola & Lindfors 2018, 129.) Vanhempien ja lapsen ohjaaminen rauhalliseen ja kärsivälliseen toimintaan lisää siis muutoksen mahdollisuutta ja lisää tätä kautta toimijuutta.

Alatalo (2017, 42–47) kertoo ohjauksen määriteltävän ohjattavan ja ohjaajan väliseksi yhteiseksi sekä tavoitteelliseksi toiminnaksi, jossa osapuolet ovat tutustuneet toisiinsa. Mauno (2018, 70) täsmentää, että perheeseen tulee tutustua ja huomioida perheen tavat ja yksilöllisyys enemmän kuin ohjata yleisiin käsityksiin pohjautuen, sillä perhe tulisi nähdä ensisijaisena oman elämänsä asiantuntijana. Käytännössä ohjauksen avulla tuetaan vanhempia, heidän vanhemmuuttaan ja vanhempien sekä lasten välistä vuorovaikutussuhdetta. Konkreettisella avulla voidaan tarkoittaa esimerkiksi konkreettista apua asioinneissa perheen ja viranomaisten välillä, tukea etuuksien hakemiseen ja palveluihin hakeutumiseen sekä arkisten taitojen harjoittelua ja organisoimista. Perhettä voi auttaa yhdessä tekeminen, jolloin esimerkiksi voidaan mennä yhdessä virastoon. (Mauno, 69–70; Alatalo ym. 2017, 42–47.) Lastensuojelulaitoksen arjessa konkreettinen ohjaus voisi olla perheen kanssa yhdessä lautapelin pelaamista, jolloin työntekijä voi saada ensin tietoa perheen tavoista toimia ja auttaa perhettä ohjautumaan.

Hoito osana sosiaalihuollon palveluita nähtiin LAPE-ohjelmassa erityisen epäselvänä, sillä siihen liittyi epäselvyyksiä hoidon paikasta tai merkityksestä osana sosiaalihuoltoa, jossa ei tehdä tai nähdä tarpeelliseksi tehdä hoidon tarpeen arviointia. Epäselvänä nähtiin, millaisilla menetelmillä tai työskentelyn viitekehyksillä hoitoa annetaan osana lastensuojelun työskentelyä ja mikä on terveydenhuollon osa: hoitomuodot menevät näissä toisinaan limittäin ja päällekkäin. Sosiaalihuollon palveluissa onkin haluttu pitää rajanvetoa terveydenhuollossa toteutettavaan hoitoon. Hoito voi sisältää terapeuttisia elementtejä, ja esimerkiksi psykoterapia on toteutettavaa hoitoa, joka vaatii toisaalta monialaisten toimijoiden yhteistä arviointia ja kuntoutuksen suunnittelua perhetyössä. Hoidollisuus tulisi siis varmis-

taa monitoimijaisen perhetyön keinoin, jolloin työskentelyssä on mukana ammattilaisia esimerkiksi eri sosiaali-, terveys- ja lääketieteen aloilta. (Alatalo ym. 2017, 54–55.) Monialaista ja moniammatillista työtä käsitellessä puhutaan samasta käsitteestä.

Heino (2020, 195–197) kirjoittaa esitellessään tutkimuskatsauksia, että yhteisössä on oleellista pohtia sen merkitystä. Hän mainitsee yhteisöllisyyden merkityksen näkyvänä osana kuntoutusta. Laitoksessa, jossa hoidetaan lapsia, on keskeistä työntekijöiden luotettavuus ja turvallisuus. Työntekijöiden voinnista tulee huolehtia työnantajan osalta, jotta heidän olisi helpompi toimia haasteita omaavien lasten ja perheiden kanssa. (Heino 2020, 195–197.) Alatalo (2017, 48, 50–51, 53) esittelee yhteisöhoidollisen lähestymistavan, jossa kuntoutumassa olevan perheen läheiset ovat mukana kuntoutuksen suunnittelussa ja työskentelyyn osallistumisessa. Perhe, sukulaiset tai muu verkosto ovat keskeisenä osana yhteisöllistä kuntoutusta ja kannattelevat perheenjäseniä myös kuntoutusjakson jälkeen. Vertaistuki ja sen mahdollistaminen ovat myös merkityksellinen osa yhteisöhoidollista lähestymistapaa. (Alatalo ym. 2017, 48, 50–51, 53.)

Perhetyöhön soveltuvia menetelmiä voivat olla perhetapaamiset, henkilökohtaiset tapaamiset ja leirit. Keinoina perhetyön onnistumiseksi voidaan käyttää kotikäyntejä, puheluita, kirjeitä ja perheelle annettavia kotitehtäviä. (Kokko & Kuismanen-Eronen 2011, 10.) Perheen kanssa työskentelyssä on siis oleellista lapsen ja vanhempien vuorovaikutuksen tukeminen, heidän suhteensa säilyminen ja sen korjaaminen. Perhetyön tavoitteena on, että perheen voimavaroja vahvistetaan, hyvinvointia perheen sisällä lisätään ja arjessa selviytymistä tuetaan. Perheet ovat erilaisia, jolloin tavoitteet määritellään yksilöllisesti tilanteen mukaan.

3.3 Kiintymyssuhdetyö perheen kanssa

Vanhempien ja lapsen varhaista vuorovaikutusta voidaan tarkastella kiintymyssuhdeteorian avulla. Kiintymyssuhdeteoriat koetaan yhdeksi tärkeimmistä teorioista selittämään psyykkistä kehitystä: sen avulla voidaan tarkastella paremmin esimerkiksi haastavissa oloissa eläneen lapsen psyykkisiä ongelmia. (Sinkkonen

& Tervonen-Arnkil 2015, 23, 28.) Lapsilla, jotka on sijoitettu lastensuojelulaitokseen, on usein taustalla traumaattisia kokemuksia ja heiltä on puuttunut turvallinen kiintymyssuhde, mikä on saattanut aiheuttaa kiintymyssuhdehäiriön jo ennen sijoitusta (Kalland 2010, 208; Koskinen 2018).

Kiintymyssuhteella tarkoitetaan kiinnittymistä lapsen hoivaajaan ja siinä muodostuvaa tunnesidettä, joka tulee näkyviin esimerkiksi lapsen pelon tai hädän hetkellä. Kiintymyssuhdekäyttäytyminen näkyy vanhemman ja lapsen läheisyysuhteessa uudessa tilanteessa, ja pienemmillä lapsilla se näkyy voimakkaammin. Lapsella voi olla useita kiintymiskohteita, vaikka yksikin kiintymyssuhde riittää. Ensisijaisen kiintymiskohteen lapsi muodostaa ensimmäisen elinvuotensa aikana yleensä henkilöön, johon on emotionaalinen tunneside. Toissijaisia kiintymyksen kohteita voivat olla esimerkiksi sisarukset, päiväkodin henkilökuntaan kuuluvat tai sukulaiset. (Kivelä, Liukkonen & Niemi 2015, 73–74.)

Turvallinen kiintymyssuhde kehittyy lapsen voidessa ennakoida vuorovaikutuksessa olevia tekijöitä, kuten tunteita ja kosketusta, jolloin lapsi omaksuu voivansa turvautua hoivaajansa erilaisissa tilanteissa. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 28.) Lapsen kokiessa, että hänen emotionaalisiin viesteihinsä sekä psyykkisiin ja fyysisiin tarpeisiinsa jätetään vastaamatta, voidaan puhua turvattomasta kiintymyssuhteesta. Tällöin lapsi alkaa toimimaan välttelevästi vetäytymällä syrjään, hoitamalla itseään ja olemalla passiivinen. Hän alkaa toimimaan halutulla tavalla ja miellyttämään hoivaajaa kokiessaan turvattomuutta ja jäädessään yksin. Välttelevä, ristiriitainen ja jäsentymätön kiintymyssuhde kuuluvat turvattoman kiintymyssuhteen muotoihin. (Rusanen 2011, 65–66.)

Välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi ei saa vastakaikua vaikeille tunteille. Tällöin lapselta oletetaan selviytymistä voimakkaista tunteista itsenäisesti, jolloin lapsi oppii tukahduttamaan intensiivisiä tunteita saadakseen aikuisessa toivotun reaktion aikaiseksi. Lapsen ja hoivaajan keskinäinen vuorovaikutus on välttelevää, koska aloitteiden tekeminen on haastavaa molemmiin puolin. (Rusanen 2011, 66; Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 28.)

Ristiriitaisessa kiintymysmallissa lapsen vuorovaikutukseen vastataan epäjohdonmukaisesti, jolloin lapsi ei voi tietää, millainen vaste hänen tunnereaktioillaan on. Tällaisessa tilanteessa lapsi voi lisätä tunteidensa voimakkuutta saadakseen toivomansa reaktion, jolloin vuorovaikutus saattaa muodostua ailahtelevan tunnepitoiseksi. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 28.) Lapsen tuntiessa hoivajan olevan turvallinen ja turvaton samaan aikaan puhutaan jäsentymättömästä eli organisoitumattomasta tai integroitumattomasta kiintymyssuhteesta. Tällöin on tyypillistä, että lapsen hoitoa ja perustarpeita saatetaan sivuuttaa ja jättää tekemättä. Kiintyminen hoivaajaan jää lapsella kokonaan kehittymättä, jolloin lapsen käytös voi olla esimerkiksi pelokasta tai impulsiivista. (Rusanen 2011, 68; Sinkkonen & Kalland 2012, 258.)

Lastensuojelun laatusuosituksessa mainitaan lapsen oikeudesta ihmissuhteiden pysyvyyteen ja jatkuvuuteen. Pitkäaikaisessa sijoituksessa lapsen ja hänen vanhempansa välillä oleva kiintymyssuhde saattaa vaarantua. Pysyvän kasvuympäristön katsotaan tukevan lapsen kykyä muodostaa kiintymyssuhteita, jolloin toistuvien kasvuympäristön muutoksien katsotaan vaarantavan lapsen kykyä muodostaa kiintymyssuhteita. (Mahkonen 2010, 120; Malja ym. 2019, 54). Lapsen mahdollisuus turvalliseen kiintymyssuhteeseen on yksi lastensuojelun tärkeistä tehtävistä, joten lastensuojelussa olevien perheiden kohdalla on tärkeää selvittää, voidaanko lapsen ja hänen vanhempiansa välillä olevaa kiintymyssuhdetta parantaa. Tässä voidaan käyttää erilaisia tutkitusti toimivia menetelmiä. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 37; Sinkkonen 2018, 175.)

Kiintymyssuhdetyön perustana voidaan pitää turvan luomista lapselle, jotta hän voi luopua puolustusmekanismeista ja voi alkaa käsitellä traumojaan. Lasta kunnioittavassa lähestymistavassa hänelle mahdollistetaan turvalliset olosuhteet, joiden keskiössä on muun muassa empatian, hyväksymisen ja uteliaisuuden vahvistaminen ja ylläpitäminen. (Poijula 2016, 202.) Lastensuojelulaitoksessa voidaan muodostaa korjaava ja turvallinen kiintymyssuhde lapsen ja ohjaajan, yleisesti omaohjaajan välille. Sen luomiseen kuuluvat lapsen yksilöllisyyden huomiointi sekä ohjaajan lapseen kohdistama välittömyys, aito kiinnostus ja luottamuksen rakentaminen turvallisessa ympäristössä. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26.) Turvallisuuden luomiseen voi kuulua laitoksessa esimerkiksi lapsen suojaaminen hänen ikätasolleen haitallisilta tekijöiltä (väkivallan näkeminen tai

kokeminen), johdonmukaiset ja tilanteeseen kuuluvat tunteet sekä riittävän ajan mahdollistaminen esimerkiksi yhteisen tekemisen ja säännöllisten omaohjaaja-aikojen puitteissa.

Perhetyö on tärkeää lastensuojelulaitoksessa huolimatta kotiutumisen edellytyksistä, sillä lapsen identiteettiin ja tulevaisuuteen vaikuttavat työskentely elämänhistorian, läheisverkostoon liittyvien asioiden ja perheen jälleenyhdistämisen parissa. Työskentelyssä perheiden kanssa lisätään lapsen elämäntarinan eheyttä. Tehdäkseen tätä työtä lastensuojelulaitoksen ohjaajat saattavat tarvita enemmän tietoa ja ymmärrystä lapsen sekä hänen perheensä historian merkityksestä. (Timonen-Kallio ym. 2017, 22–23.) Tällöin lastensuojelulaitoksen ohjaajan tehtävänä onkin kartoittaa lapsen elämänhistoriaan ja kiintymyssuhteisiin liittyviä asioita.

Perhetyö vaikuttaa suuresti siihen, miten lapsi kiinnittyy huoltajaansa. Vanhemmillä on tarve tukeen sijoituksen hetkellä ja sen aikana, jolloin vanhemman tunteiden kanssa työskentely on tärkeää. (Timonen-Kallio ym. 2017, 22.) Pitkänen (2011, 88) toteaa jaetun vanhemmuuden olevan rinnakkaista vanhemmuutta sijaishuoltopaikan ja sijoitetun lapsen huoltajien välillä, minkä aikana huoltajan ja lapsen suhde kehittyy tunnetasolla myös sijoituksen aikana. Vanhemman kuntoutuessa vaikuttaa se myönteisesti myös lapseen. Vanhemman omassa asiakassuunnitelmassa käydään läpi niitä asioita, joiden avulla vanhemman kuntoutumista edistetään. Asiakassuunnitelman avulla voidaan kartoittaa myös perheen ympärillä olevaa moniammatillista tukea. (Timonen-Kallio ym. 2017, 22.)

Lapsen ja vanhemman kiintymyssuhdetta voidaan edistää antamalla lapselle mahdollisuus tutustua historiaansa sekä auttaa luomaan häntä tukevia ja läheisiä ihmissuhteita. Lapsen puitteet tulisi luoda sellaiseksi, että hänen itsetuntonsa voi parantua ja sosiaaliset taitonsa kehittyä ikätasoisesti. Lapsen ja perheen kiintymyssuhdetta voidaan tarkastella parhaiten perheen parissa. (Klap 2005, 87–88.)

Lastensuojelulaitoksen perhetyössä yhteydenpitoa voidaan tukea käymällä lapsen historiaa läpi koko perheen kanssa ja tukemalla perheen keskinäistä vuorovaikutusta keskustelun ja erilaisten menetelmien, kuten aikajanatyöskentelyn avulla. Karjalainen, Janhunen & Säles (2020, 6) kuvaavat aikajanatyöskentelyä

voivan tehdä muun muassa siten, että perheenjäsentä pyydetään kirjoittamaan tai piirtämään tapahtumia, paikkoja ja henkilöitä koko eletyn elämänsä varrelta paperille. Näitä tapahtumia ja ihmissuhteita voidaan peilata nykyhetken tilanteeseen ja verrata aikajanalla olevia tapahtumia keskenään (Karjalainen ym. 2020, 6). Työskentelyssä on hyvä huomioida riittävä ajankäyttö ja perhesuhteiden koaikainen arviointi, jotta tilanteesta koostuu mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva. Perheen kanssa yhteinen arviointi saattaa tuoda edistymistä ja työskentelyn tarkoitusta paremmin esiin kaikille osapuolille.

3.4 Systeminen toimintamalli perhetyössä

Systemiseen ajatteluun perustuvan systemisen toimintamallin tavoitteena on nostaa lapsen ja hänen läheistensä kanssa tehtävä vuorovaikutuksellinen työ etusijalle, jolloin korostuu luottamuksellisen yhteistyösuhteen luominen ja ylläpitäminen työntekijän ja asiakasperheen välillä. Työskentelyn keskiössä sekä tavoitteena on perheen itsenäinen toimiminen ja sitä kautta perheen irtaantuminen lastensuojelupalveluista. Mallissa halutaan luoda organisaatio, jossa käytäntö tuodaan kaikille tasoille vähentäen byrokraattisia vaatimuksia ja kontrolloimista. Systemisestä toimintamallista puhuttaessa tarkoitetaan laajempaa työskentelymallia eikä menetelmää, jota voitaisiin käyttää lastensuojelun eri palveluissa. (Fagerström 2016, 11.) Systemistä toimintamallia on kokeiltu kymmenissä tiimeissä kaikissa lastensuojeluvaiheissa, kuten perhetyössä, sijais- ja jälkihuollossa (Aaltio & Isokuorti 2019, 6). Siitä voidaan ottaa systemistä ajattelumallia ja arvoja myös lastensuojelun sijaishuollossa tehtävään työskentelyyn perheiden kanssa.

Lastensuojelun työskentelyä voidaan jäsentää lastensuojelun systemisen toimintamallin avulla, jolloin sen ytimenä pidetään lapselle ja perheelle annettavan tuen lisäksi yhteistä, monitoimijaista ja moninäkökulmaista apua. Systemisen työskentelyn periaatteisiin kuuluvat muun muassa dialogisuus, pyrkimys luoda suhde työntekijän ja perheen välille, huomioida perheen historiaa, kokemuksia ja asiantuntijuutta, tutkia perhesuhteita sekä yhteinen tavoitteellisuus, voimavarakeskeisyys ja toiveikkuus. (Civil, Abrahamsson, Mäki-Fossi & Miettunen 2019, 10.) Laitoshuollossa perheen kanssa työskentelevät kasvatusalan ammattilaiset,

joilla on mahdollisuudet ottaa perhe mukaan vuorovaikutuksellisen ja voimavara-keskeisen työskentelyn pohtimiseen ja arviointiin. Tarkastelua on mahdollista tehdä perheenjäsenten kanssa yhdessä ja erikseen, kunhan perheenjäsenet otetaan yksilöinä huomioon, jolloin he ovat osatekijöinä perheen historiassa ja kokemuksissa.

Systemisessä työtavassa korostetaan kiireettömyyttä ja vuorovaikutusta perheen kanssa. Se on suhdeperustaista ja tavoitteellista työtä ymmärtää asiakasperheen usein kaoottistakin tilannetta eheästi ja monipuolisesti. Systemisessä lähestymistavassa on useita työvälineitä lastensuojelutyöhön, kuten dialogisuus, narratiivisuus eli tarinallisuus, ratkaisukeskeisyys ja yhteistoiminnallisuus. Työvälineitä voidaan arvioida ja niitä voidaan käyttää apuna arvioinnissa yhdessä perheen kanssa. Työtapoja voivat olla esimerkiksi sukupuun tai verkostokartan laatiminen ja tarinoiden uudelleen kirjoittaminen. (Fagerström 2016, 21, 27, 39.) Sijaishuollossa olevat lapset ovat usein tulleet olosuhteista, joissa on ollut kaotisuutta tai haastavia kokemuksia, jolloin työntekijän tehtäväksi jää omalla rauhallisuudellaan koostaa ja pilkkoa elettyä elämää.

Systemisessä ajatusmallissa työntekijä luo toivoa ja suuntautuu tavoitteellisesti muutokseen kiinnostuksen, kehittymismyönteisyyden, aloitteellisuuden, energisyyden ja keskittymisen avulla. Tällä tavalla perheelle voidaan luoda mahdollisuus yhdessä pysymiseen ja vahvistaa lasten turvallisuuden tunnetta. Systemisessä ajattelussa työntekijän on hyvä osata käyttää persoonaansa työssä. Tunteiden tunnistaminen ja asioiden jakaminen kuuluvat reflektioon. (Fagerström 2016, 28–32, 36, 39.)

Lastensuojelulaitoksen arjessa saattaa olla haastavaa pysähtyä työskentelyn äärelle alaikäisiä asiakkaita ollessa yleensä noin seitsemän. Tällöin pienilläkin kohtaamisilla on merkitystä ja arjessa voidaan pysähtyä miettimään, kuinka lapsi sanoi tietyn perheeseen liittyvän asian tai mitä yleisestikin lapsi viestii omasta perheestään. Systemisessä ajattelussa mietitään myös resursseja, jolloin työntekijälle mahdollistetaan riittävää ajankäyttöä työskentelyyn (Lahtinen ym. 2017, 27).

Keskeistä työssä on moniäänisyys ja läpinäkyvyys, jolloin perhe otetaan mukaan työskentelyyn asiantuntijana. Moniäänisyys tarkoittaa vaihtoehtoisia tapoja toimia ja ajatella. Läpinäkyvyyttä lisätään esimerkiksi ottamalla perhe mukaan dokumentointiin. Kirjaukset ovat vahvoja ja keskeisiä työvälineitä. Dokumentaatio tuodaan asiakkaiden luokse, jolloin asiakkaat voivat lukea, kirjata ja kommentoida kirjauksia. Tärkeänä tekijänä on myös se, että työntekijöiden kesken jaettuja ajatuksia, päätöksiä ja reflektiota dokumentoidaan asiakkaiden saataville. Työntekijöiden säännölliset ja moniammatilliset kokoukset mahdollistavat reflektion, jossa tuodaan ammatillisen äänen lisäksi esiin työntekijöiden muitakin pohdintoja, kuten tunteita. Kriittinen reflektio onkin yksi tärkeimmistä asioista tarkastellessa systeemistä mallia. Systeeminen ajattelu sisältää näkemyksen siitä, että työntekijällä on aina vähintään työpari, jonka kanssa työskennellä ja jakaa asioita. Parhaimmillaan toinen työntekijä katsoo asioita suunnitellusti lapsen näkökulmasta toisen pohtiessa tilannetta vanhemman perspektiivistä. (Fagerström 2016, 28–32, 36, 39.) Omaohjaajatyöskentelyä on mahdollista tehdä työpareittain, jolloin perheen asioista reflektointi saattaa syventyä omaohjaajien ollessa perehtynyt lapsen ja perheen tilanteeseen ja kokemuksiin.

Sijaishuollon laitospalveluissa dokumentointityötä voidaan tehdä esimerkiksi lapsen huoneessa tai rauhallisen tilanteen suodessa yleisissä tiloissa, kun ulkopuolisten poissaolo mahdollistaa keskittymistä ja yksityisyyttä kohtaamisessa. Perhe voi tulkita tekstiä ja sinne mainittuja asioita hyvin eri tavalla puhekielen ollessa luonnollisesti erilaista kirjakielen kanssa. Erilaiset kirjaukset voivat parhaimmillaan selventää ja tuoda uusia näkökantoja perheelle henkilökunnan tekemästä työstä, kun dokumentointia tarkastellaan kriittisen reflektion valossa. Lahtinen ym. (2017, 20) mainitsevat systeemisessä toimintamallissa asiakastyön kirjaamisen taitojen olevan työntekijän perusvalmiuksia, jolloin kirjaukset tulisi luoda niin, että perheenjäsenet kykenevät ne helposti lukemaan ja ymmärtämään.

Avoimuus ja reflektio ovat siis systeemisen ajattelun keskiössä. Fagerström (2016) mukailee systeemisiä terapeutteja Salamonia ja McCartya (2016) kirjoittaessaan lastensuojelun asiakastyössä ja yhteistyöverkostoissa olevan kahtiajako annetun tuen ja kontrollin välillä. Systeemisessä ajattelussa pyritään siihen, että nämä molemmat puolet voidaan ottaa työskentelyyn avoimesti mukaan. Silloin vuorovaikutustason lisäksi työskentelyssä tehdään lain mukaisia päätöksiä.

Työntekijöiden säännölliset ja moniammatilliset kokoukset mahdollistavat reflektion, jossa tuodaan ammatillisen äänen lisäksi esiin työntekijöiden muitakin pohdintoja, kuten tunteita. Kriittinen reflektio onkin yksi tärkeimmistä asioista tarkastellessa systeemistä mallia. Tapahtumien konkretisoiminen, ennakoasenteiden tutkiminen, uusien näkökulmien hyväksyntä ja kokeilu sekä empatian osoittaminen asiakasperheelle luovat heille toivoa ja mahdollistavat edelleen turvallista ilmapiiriä. (Fagerström 2016, 28–32, 39.) Yliruka (2006, 8) mainitsee kriittisen reflektion olevan muun muassa oman toiminnan ja kokemuksen tarkastelua, pohdintaa ja itsearviointia. Siihen kuuluu omien ennakkokäsityksien kyseenalaistamista ja arvottamista esimerkiksi siitä, mikä oikein ja väärin (Yliruka 2006, 8).

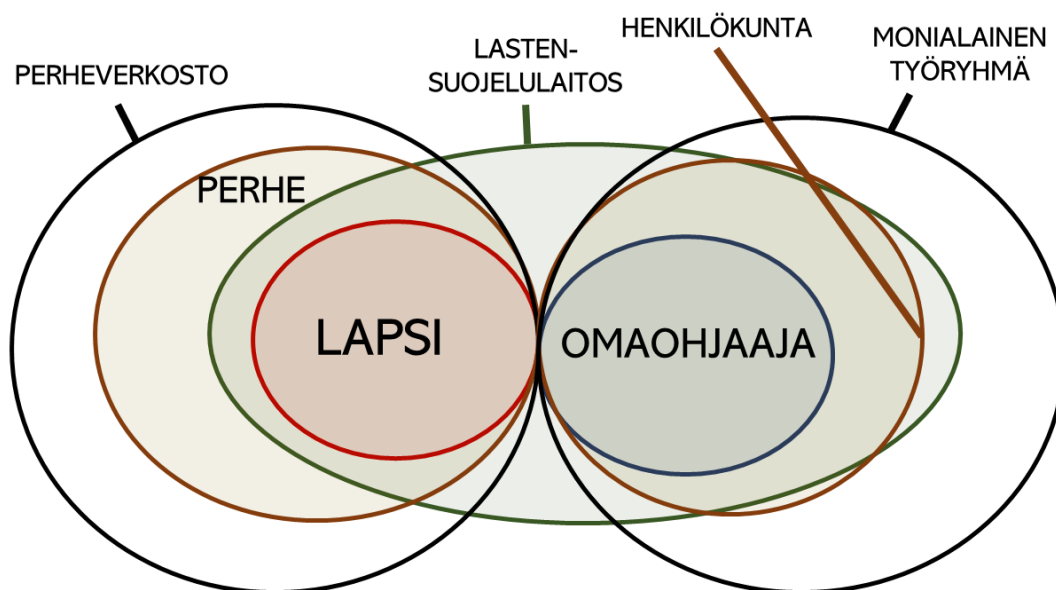
3.5 Kiintymyssuhdetyön ja systeemisen toimintamallin näkökulmia sijaishuollon perhetyöhön

Kiintymyssuhdetyön ja systeemisen toimintamallin mukaisissa työotteissa on paljon yhteneväisyyksiä. Niistä voidaan nostaa sijaishuollon perhetyöhön muun muassa turvallisten vuorovaikutussuhteiden tukeminen ja luominen, asiakaslähtöisyys, avoimuus, yksilöllisyys, läheisverkostotyöskentely sekä lapsen ja perheen historian tarkastelu. Näitä voidaan tukea lastensuojelulaitoksessa mahdollistamalla kohtaamisia lapsen ja perheen kanssa sekä heidän välillään.

Hughes (2015, 30) kertoo kiintymyssuhdetyön näkökulmasta, että kohtaamisessa on oleellista huomioida tunteiden näyttämistä ja sanoitusta. Silloin otetaan huomioon kaikkien osapuolten kokemuksia ja tapoja viestiä erilaisista asioita. Työntekijä voi tukea perhettä ja lasta heidän kaikkien välisessä tunneviestinnän arvioinnissa. Tämä voi tarkoittaa ilmaisun vahvistamista tarkastelemalla, mistä tunnetilasta mikäkin reaktio vuorovaikutukseen syntyy ja millainen ilmaisu olisi vuorovaikutusta tukevaa.

Edellä mainittu kohtaaminen mahdollistuu dialogissa eli vuoropuhelussa. Fagerström (2016, 17, 25) esittelee rajasysteemin, joka muistuttaa systeemisen toimintamallin lähestymistapaa luoda asiakassuhteita. Se on avoimen dialogin lähestymistapa, jossa kaikki työskentelyyn osallistuvat toimijat muodostavat systeemin

(Fagerström 2016, 17, 25). Alla olevaan kuvioon on luotu lastensuojelulaitoksen, lapsen ja perheen välinen rajasysteemi, jossa kaikki kehät ovat läpileikkaavia.

Kuvio 2. Fagerströmiä (2016, 25) mukaillen rajasysteemi

Kuvion mukaisessa rajasysteemissä perhe, perheverkosto, lastensuojelulaitos, sen henkilökunta ja monialainen työryhmä muodostavat kukin oman ja yhteisen systeeminsä. Lapsi sisältyy lastensuojelulaitokseen sekä perheeseen, joka on osa perheverkostoa. Tällöin lastensuojelulaitoksen muutokset vaikuttavat lapsen ohella perheeseen, sen verkostoon ja laitoksen työryhmään, joka sisältää lapsen kanssa työskentelevät, esimerkiksi yllä olevassa kuviossa yksilöidyn omaohjaajan. Lastensuojelulaitoksen henkilökunta on osa monialaista työryhmää. Toisinpäin perheen tai perheverkoston heilahtelut vaikuttavat lapseen ja hänen läheisiinsä. Kaikki tasot ovat vuorovaikutuksessa keskenään välillisesti sekä välittömästi. Systemisen toimintamallin mukaisesti tavoitteena on avoin dialogi kaikkien tasojen välillä.

Perhettä kuvataan omana systeeminään. Siellä mahdollisesti olevat liittoumat ja salaisuudet vaikuttavat perheessä vallitsevaan dynamiikkaan. Perhesysteemissä vaikuttavina tekijöinä on vuorovaikutus perheessä, ulkopuolelta perheeseen ja perheestä ulkopuolelle. Vanhempi voi esimerkiksi siirtää transferenssina lapseen jonkin tunteen, kuten kiukun, ja lapsi voi heijastaa tämän saman tunteen perhee-

seen tai sen ulkopuolelle, esimerkiksi lastensuojelulaitokseen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 89–93, 96, 110, 112.) Transferenssilla tarkoitetaan tunteensiirtoa, jossa tiedostamattomasti kohdataan tunne toisen osapuolen kanssa. Transferenssit voivat olla negatiivisia, jolloin henkilö voi tuoda suhteeseen menneisyyden tiedostamattomia ristiriitoja, ja positiivisia, jotka parhaimmillaan auttavat suhdetta etenemään myönteisessä valossa. (Hämäläinen ym. 2017, 160.)

Rajasysteemin avulla voidaan siis selkeyttää systeemisen toimintamallin lähestymistapaa luoda suhteita asiakkaiden ja työntekijöiden välille. Nämä asiakassuhteet mahdollistavat kiintymyssuhdetyötä. Vastakkaisella tavalla kiintymyssuhdeperustainen työ tukee systeemistä työskentelyotetta. Rajasysteemin avulla voidaan kuvata kokonaisuutta laajasti: yksilöiden lisäksi yhteisöjen ja yhteiskunnan kannalta. Työskentelyn ollessa vuorovaikutteista ja avoimen läpinäkyvää kaikki tasot ovat kuvion kaltaisesti yhteydessä toisiinsa. Systeemisen toimintamallin mukaisesti yhteiset tavoitteet ja päätökset, perheen kokemukset ja historia, monialaisen työryhmän yhteistyö sekä kriittinen reflektio ovat tekijöinä luottamuksellisen suhteen ja muutoksen aikaansaamiseksi. Kiintymyssuhdetyö liittyy lapsen ja hänestä huolehtivan aikuisen välisen suhteen luomiseen, kuten korjaavan kiintymyssuhteen luomiseen. Tämä mahdollistuu ympäristöissä ja vuorovaikutussuhteissa, kun niissä on luottamuksellisuutta ja turvallisuutta.

Lastensuojelulaitoksen arjen työssä perheiden kanssa työskentelyyn vaikuttavat kokonaisvaltaisesti monitoimijainen joukko lapsen elämään osallistuvia henkilöitä ja ympäristöjä. Sosiaalityöntekijät tekevät päätöksiä sijoitukseen ja sijaishuoltoon liittyen lapsen sekä hänen verkostonsa kanssa. Verkostossa olevat henkilöt, kuten lapsen perheenjäsenet, sukulaiset, hoitotahot, terapeutit ja lastensuojelulaitoksen työntekijät vaikuttavat toiminnallaan lapsen hyvinvointiin ja häntä tukeviin kasvu-ympäristöihin. Sijaishuollon ammattilaiset tukevat lasta ja hänen verkostojaan tässä tehtävässä. Toisaalta sijaishuollon ammattilaisten työtä tukee dialogi kaikkien lapsen läheisverkostoon kuuluvien kanssa. He voivat kaikki osaltaan vaikuttaa perheen jälleenyhdistymiseen. Sitä tukee lainsäädännön lisäksi suositukset. Perhetyöhön suuntaviivoja antavat mallit, pilotoinnit ja tutkimukset. Niistä sijaishuollon toimijat voivat saada työhönsä tukea.

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

4.1 Työelämän yhteistyökumppani

Työelämän yhteistyökumppanina toimii Ryhmäkoti Raide, joka on sijaishuollon ympärivuorokautisia lastensuojelupalveluita tarjoava lastensuojelulaitos Pirkanmaan Akaassa. Se on osa sosiaali- ja terveystyöpalveluita tuottavaa Humana-konsernia. Ryhmäkoti Raiteeseen kuuluu kolme lastensuojeluyksikköä, joista yksi on perusyksikkö kahden muun tarjotessa erityislaitospalveluita. Lastensuojeluyksiköissä annetaan tukea lapsille, joilla on esimerkiksi psykososiaalisia, psyykkisiä tai neuropsykiatrisia haasteita. Ryhmäkoti Raiteen henkilökunta koostuu koulutetuista kasvatusalan ammattilaisista. (Humana n.d.)

Ryhmäkoti Raiteessa toteutettiin työntekijöiden haastattelut, ja Raiteesta tuli toive työskentelyoppaan luomisesta yksikköön siellä tehtävän perhetyön kehittämiseksi. Opinnäytetyön yhtenä teorian viitekehyksenä käytettiin kiintymyssuhdettyötä, sillä kiintymyssuhdeteoria kuuluu Ryhmäkoti Raiteen yläorganisaation Humanan avopalveluiden tarjoaman perhetyön ja perheohjauksen viitekehyksiin. (Perhetyö ja perheohjaus n.d.). Ryhmäkoti Raiteesta myös toivottiin, että kiintymyssuhteet näkyvät tässä opinnäytetyössä.

Sijoitettujen lasten vanhempien haastattelut toteutettiin nimeämättömässä länsisuomalaisessa organisaatiossa. Vanhempien yksityisyyden suojelemiseksi ja haastattelututkimuksen turvaamiseksi sovittiin, että palveluntuottaja tai sen sijainnin tarkempi määrittely jätetään mainitsematta julkaistavassa raportissa. Tietosuojan ja yksityisyyden varjeleminen oli myös tutkimuksen tekijän edellytys, sillä sosiaalialalla tietosuojasioissa on noudatettava yksityisyyden suojaa ja luottamuksellisuutta (mm. Heikkinen 2018, 41; Tietosuojalaki 1050/2018).

4.2 Tutkimusote ja -menetelmä

Molemmat haastattelututkimukset on toteutettu kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Tutkittaessa aihetta mahdollisimman monipuolisesti voidaan kvalitatiivista tutkimusta pitää perustelluimpana, sillä monipuolistaminen on laadullisen tutkimuksen tarkoitus. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.) Opinnäytetyön tutkimuksessa oli kysymys vanhempien näkemyksistä ja toiveista, joiden laatua tai määrää ei haluttu tutkimuksessa ennalta päättää. Hirsjärven ja Hurmeen (2015) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa voidaan havainnoida tutkittavien havaintoja erilaisista tilanteista ja tarkastella heidän kehitykseensä liittyviä tekijöitä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija voi toimia itse työvälineenä tarkastellessaan prosesseja. Kvantitatiivinen tutkimus pohjaa numeroihin, jolloin tutkimuskohde on riippumaton tutkijasta, eikä tutkimus pohjaa vuorovaikutukseen tutkittavan ja tutkijan välillä, johon taas kvalitatiivinen strategia pohjaa. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 23–27.) Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä on käytetty puolistrukturoitua teemahaastattelua. Tutkimuksessa on käytetty yksilöhaastatteluita ja avointa kyselylomaketta.

Kehittämistehtävän osuus on huoneentaulun tekeminen Ryhmäkoti Raiteen työntekijöille perheiden kanssa työskentelyn tueksi. Toikko ja Rantanen (2009, 16) toteavat, että kehittämisen keskiössä on muutos, jossa on tavoitteena saada aikaiseksi jotain parempaa ja toimivampaa aiempaan verrattuna. Kehittämisessä muutoksen kohde saattaa olla esimerkiksi konkreettinen tuote, yksittäinen henkilö, työyhteisö tai toimintaprosessi. (Toikko & Rantanen 2009, 16.) Kehittämistyötä tehdään silloin, kun halutaan parantaa toimintaa organisaatiossa (Kananen 2012, 20).

4.2.1 Tutkimuksellinen osuus

Tutkimuksessa haastateltiin viittä lastensuojelulaitoksessa asuvan lapsen vanhempaa, ja haastattelussa aineistokeruumenetelmänä on käytetty teemahaastattelua, joka on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Siinä tutkittavaa ei sidota

tietyihin vastausvaihtoehtoihin, vaan kysymyksiin voi vastata vapaamuotoisemmin. Teemahaastattelussa, kuten muissakin puolistrukturoiduissa menetelmissä, on oleellista esitettävien kysymysten mietintä etukäteen, mutta kysymysten muotoja voidaan vaihdella. Tällöin aihe on määritelty ennalta, vaikka sitä voidaan tarpeen mukaan esimerkiksi syventää ja laajentaa suunniteltujen raamien sisäpuolella. Teemahaastattelu voi toimia sellaisissa tilanteissa, joissa vastaus saattaa olla laaja ja monitahoinen. Lisäksi haastattelu voi auttaa, kun halutaan syventää ja selventää saatuja vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 35, 47.) Haastattelun käyminen ennalta määriteltyjen teemojen puitteissa ilman välttämättömiä yksityiskohtaisia vastausvaihtoehtoja on teemahaastattelun ydintä. Tällöin saman teeman aihepiirin kysymyksiin vastaaminen on yksilöllistä oman kokemuksen kautta. Teemahaastattelussa haastateltavilla on joitakin samankaltaisia tilanteita, joiden pohjalta haastattelu voidaan jäsentää teemoihin. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47–48.)

Tutkimuskohteena on perheiden kanssa työskentelyyn liittyvät tavat, toiveet ja menetelmät, jolloin on mielekäästä pitää vastausmahdollisuudet riittävän avoimina. Vanhempia haastatteleamalla voidaan saada teoratiedon lisäksi tuloksena analysoitua tietoa, jota voidaan hyödyntää opinnäytetyön tavoitteena syntyvässä työskentelymallissa perheiden kanssa. Perheiden kanssa työskentelyssä käytettävät menetelmät voivat olla haastateltaville vanhemmille vieraita, jolloin vastaus-ten tarkentaminen ja selventäminen voivat auttaa tuomaan näkemyksiä ja ajatuksia paremmin esiin. Vanhempien haastattelurunko löytyy liitteestä 2.

Tutkimus alkoi tutkimusluvan pyytämällä, minkä jälkeen voitiin haastateltavia kutsua haastatteluun. Kriteerinä haastatteluun osallistumisella oli, että haastateltavan lapsi on sijoitettu lastensuojeluyksikköön. Lisäksi kartoitimme yhdessä organisaation kanssa sitä, että haastattelut voitiin tehdä kasvotusten ottaen huomioon välimatkoja. Haastattelut sovittiin lähettämällä ensin saatekirje sähköpostitse ja soittamalla vähän ajan kuluttua haastatteluun pyydetylle vanhemmalle. Puhe- lussa kerrattiin yksityiskohtaisesti haastattelun järjestämiseen ja etenemiseen liittyviä asioita. Tavoitteena oli saada viisi haastateltavaa. Alkuperäisestä viidestä vanhemmasta yksi kieltäytyi, mutta hänen tilalleen saatiin melko nopeasti uusi haastateltava.

Haastattelut järjestettiin mahdollisimman rauhallisessa ympäristössä. Kolme haastattelua toteutettiin vanhempien kotona ja kaksi palveluntuottajan järjestämässä neuvottelutilassa. Kiireettömyydestä ja rauhallisuudesta huolehdittiin varamalla etukäteen riittävästi aikaa ja kertomalla, että kyseessä on luottamuksellinen yksilöhaastattelu, jolloin toiveena on tavata kahden kesken haastattelijan ja haastateltavan kesken. Haastattelupäivänä haastateltavilta vielä varmistettiin sovittu aika ja paikka. Kaikki sovitut haastattelut toteutuivat suunnitellusti. Haastattelut kestivät 20–45 minuuttia.

Haastateltaville tähdennettiin vaitiolovelvollisuutta ja luottamuksellisuutta, jolloin tunnistettavia tietoja ei käytettäisi varsinaisessa opinnäytetyössä, mutta keskustelun luontevuuden vuoksi niitä voi haastateltava käyttää haastattelutilanteessa. Haastattelut äänitettiin ja tässä käytettiin tarkkuutta sekä avoimuutta. Haastatteliija kertoi etukäteen, milloin laittaisi tallentimen päälle ja varmisti tämän olevan tilanteessa sopivaa myös haastateltavan mielestä. Tallentimen sammuttamisessa käytettiin samaa kaavaa. Haastattelun jälkeen varmistettiin vielä, miten äänitettä käsitellään jatkossa. Haastatteluissa käytettiin turvallisuussyistä tallenninta, jolla voidaan ainoastaan tallentaa ja kuunnella äänitteitä. Tällä haluttiin varmistaa, etteivät äänitteet joutuisi vahingossakaan esimerkiksi verkkoon tai väärään paikkaan. Litterointivaiheessa tunnistetiedot poistettiin turvallisuuden vuoksi.

Työntekijöiden haastattelu toteutettiin avoimen kyselylomakkeen avulla. Haastattelussa oli yksi kysymys: ”Millaisia asioita perheen kanssa olisi mielestäsi tärkeää käydä läpi heidän kanssaan työskenneltäessä?”. Tähän pyydettiin vastausta Ryhmäkoti Raiteen kolmen yksikön henkilökunnalta. Kolme vastauslomaketta jaettiin siis kunkin yksikön toimistoon, johon henkilökunnan jäsen sai halutessaan kirjoittaa vastauksensa. Haastattelupyyntö lähetettiin viestillä kaikkien kolmen yksikön työntekijöille. Vastausaikaa annettiin noin kaksi viikkoa, minkä jälkeen haastattelulomakkeet kerättiin pois. Kyselyyn vastasi yksitoista työntekijää.

Lastensuojelulaitoksen henkilökunnan tutkimus toteutettiin lomakemuotoisena kyselynä. Kolmen lastensuojelulaitoksen henkilökunnalle annettiin kullekin yksikölle kyselylomake, jossa on yksi avoin, perheiden kanssa työskentelyä tutkiva kysymys. Tällä saatiin tutkittavasta asiasta tarkentavaa ja kuvailevaa tietoa sekä

perusteluita ja arviointia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 197). Kyselylomakkeen avulla voidaan saada vastauksia monenlaisiin asioihin, mutta kysymykselle tulee olla perustelu teoriasta, joka jo tiedetään eli tutkimuksen viitekehystä (Hirsjärvi ym. 2014, 195; Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Avoimen kyselylomakkeen avulla työntekijät voivat tarkastella jo annettuja vastauksia, tehdä yhteistyönä vastauksia tai saada näistä ideoita tai kehittää jo annettuja vastauksia. (Kananen 2014, 92.)

4.2.2 Kehittämistehtävän osuus

Toive työskentelyoppaasta opinnäytetyön tuloksena tuli Ryhmäkoti Raiteesta. Tutkimuksen edetessä kehittämistehtävän muoto muodostui käytännölliseksi posteriksi tai arkikielisemmin ”huoneentauluksi”, jossa on tiivistetty työntekijöille tietoa siitä, kuinka perheen kanssa työskennellään lastensuojelulaitoksesta käsin. Huoneentaulun tekemisessä hyödynnettiin teemahaastatteluita ja kyselyistä tulleita tuloksia. Tavoitteena oli saada aikaan selkeä ja helposti lähestyttävä ohje työskentelyyn perheiden kanssa. Huoneentaulun pohjana käytetään tutkimuksessa käytettyjä teemoja, teoriaa ja kerättyä tausta-aineistoa.

Posterilla voidaan tarkoittaa tieteellistä posteria, jolla julkistetaan ja kuvataan tutkimustyö tuloksineen ytimekkäästi. Posterit voi olla myös käytännöllinen tai ammatillinen posterit, jolloin voidaan esitellä kehittämishanketta tai ohjaustoimintaa esimerkiksi työpaikan toimiston seinällä. Tällöin posterit on sisällöltään vapaa-muotoisempi. (Posterit n.d.)

Oppaan muodosta käytiin keskustelua joidenkin yksikön johtajien ja työntekijöiden kanssa, jolloin yksinkertaisempi ohjetaulu laajemman mallin sijaan miellettiin sopivammaksi välineeksi hektisiä tilanteita omaavaan lastensuojeluyksikköön. Tavoitteena oli luoda yhtenäisen linjan takaamiseksi huoneentaulu Ryhmäkoti Raiteen kaikkien kolmen eri yksikön toimiston seinille, joista se on helppo huomata ja lukea. Huoneentaulu toimii perehdytysohjeena uusille työntekijöille ja muistilistana pidempään työskennelleelle henkilöstölle perhetyötä toteutettaessa.

Oppaan rakentaminen alkoi opinnäytetyön työstämisen ohessa. Työryhmässä ja esimiesten kanssa käytiin keskustelua oppaan muodosta, ja lopulta yksinkertainen sekä nopeasti luettavissa oleva huoneentaulu koettiin palvelevan ryhmäkoteja tällä hetkellä parhaiten. Lastensuojeluyksikön arki on hektistä ja alkuperäinen manuaali perhetyön aloitukseen oli vielä riittävä.

Huoneentaulun lähtökohdat muodostuivat Ryhmäkoti Raiteessa tehtävän työn mukaan. Tarkoituksena oli vahvistaa jo luotua sekä tuoda jotain uutta mukaan. Oppaasta haluttiin silmää miellyttävä ja helposti luettava. Idea teksti-ikkunoista maisemataustassa vaikutti selkeältä, mutta riittävän tutulta. Huonetaulun tarkoituksena oli tavoittaa työntekijä niin, että hän kykenee toimimaan perheen kanssa melko mutkattomasti. Oppaaseen perehdyttyään lukija tietäisi päälinjat ja voisi syventää käytäntöjä ja tietoa perheen kanssa työskentelystä esimerkiksi perhetyön vastaavalta.

Huoneentaulun käyttämistä on arvioitu yhdessä Ryhmäkoti Raiteen henkilökuntaan kuuluvien kanssa. Keskusteluissa on puhuttu, millaisiin paikkoihin huoneentaulun voisi sijoittaa, jotta se on mahdollisimman helppo lukea. Huoneentaulun ensisijaiseksi tarkoitukseksi muodostui nimenomaan tietynlainen muistilistamaisuus ja selkeys, jotka voivat tukea osaltaan myös sen aiemmin lukeneiden kertausta. Huoneentaulun luomisessa käytettiin hyväksi opinnäytetyön tuloksia, mutta siihen ei haluttu liian tiukkoja raameja lastensuojelun ollessa aina hieman muutostilassa.

4.3 Aineiston analyysi

Hirsjärvi ja Hurme (2015, 136) toteavat laadullisen aineiston analyysitapoja olevan monia erilaisia, eikä ole olemassa jotain tiettyä parempaa tapaa. Analyysi aloitetaan jo haastatteluvaiheessa selventämällä ja tiivistämällä kysymyksiin annettuja vastauksia, jotta saadaan tarvittavia tietoja. Haastatteluista tulleet vastaukset äänitettiin haastattelun aikana tallentimen muistiin. Tallentimelta haastattelija litteroi eli kirjoitti äänitteet tekstiksi tietokoneella. Lopullinen analyysi tehtiin litteroitua aineistoa tulkitsemalla.

Laadullisen tutkimuksen aineiston analyysi vaatii tutkijalta tulkitsemista, jolloin aineiston eteneminen rakentuu tehtyjen tulkintojen varaan. Tämän seurauksena myös tutkimustulokset ovat tulkintaa. Laadullisen tutkimuksen analysoinnin prosessi kehittyy siis tulkintajonoista, joihin vaikuttavat merkitykset ja kokemukset. Laadullisen tutkimuksen analysointimenetelmät ovat lisäksi epätarkempia verrattuna määrällisen tutkimuksen tarkkavaiheisiin tutkimusmenetelmiin. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2014, 82–83.)

Tämän opinnäytetyön haastatteluissa käytettiin valmista teemoittelua. Hirsjärvi ja Hurme (2015, 141) esittelevät kirjassaan aineiston järjestelyä haluttuihin teemoihin. Tähän opinnäytetyöhön liittyen aineisto järjestettiin ja tiivistettiin, jotta saatiin annetut vastaukset teemoitettua vastamaan alkuperäisiin kysymyksiin. Haastattelurunkoa varten jaetut teemat löytyvät liitteenä 2. olevasta kuviosta. Siinä esitellään valmiiksi määritellyt teemakysymykset vanhemmille, joiden mukaan haastattelut toteutettiin.

Vanhempien haastatteluiden äänitteistä litteroitua materiaalia tuli yhteensä 9 sivua. Työntekijöiden kolmeen lomakkeeseen käsin kirjoitetut vastaukset kirjoitettiin puhtaaksi tietokoneella. Vastauksia tuli yhteensä kolme sivua. Litteroiduista teksteistä alettiin etsiä teemoihin sopivia viittauksia. Niistä tehtiin taulukko, mihin eroteltiin maininnat, teemat ja alateemat. Teemoista ja alateemoista tehtiin uusi taulukko, mihin lisättiin viitekehysten mukaiset käsitteet. Työntekijöiden vastauksista otetut teemat lajiteltiin vanhempien haastattelun mukaisiin käsitteisiin.

Tutkimuksen synteessissä käytettiin siis analysointitapana Hirsjärven ja Hurmeen (2015, 173) käsittelemää teemoittelua, joka toteutettiin teoriasidonnaisesti. Analyysissa verrattiin siis tuloksia tutkittuun teoriaan. Sidottuna teoriana käytettiin tietoa perhetyöstä, systeemisydestä ja kiintymyssuhteesta. Teemoja tarkasteltiin suhteessa käsitteisiin, jotka sisältyvät tässä opinnäytetyössä esitettyyn perhetyöhön ja niihin linkittyviin kiintymyssuhdetyöhön ja systeemiseen toimintamalliin. Johtopäätöksissä tieto tiivistettiin vastaamaan annettuihin tutkimuskysymyksiin.

5 NÄKEMYKSIÄ PERHETYÖN TOTEUTTAMISEKSI

5.1 Vanhempien toiveita heidän kanssaan työskentelystä

Viiden lastensuojelulaitokseen sijoitetun lapsen vanhemman kanssa toteutuneet haastattelut näyttivät olevan jokaisesta vanhemmasta kiinnostavia. Haastateltaville kerrottua, että tämä edistää perheiden kanssa työskentelyä ja kehittää sitä, useimmat kertoivat ajatuksiaan kehittämisen tarpeesta ja kokemuksesta, että heidän äänellään on merkitystä. Jokainen vanhempi suostui tallentimella äänittämiseen kattavan alustuksen ja opinnäytetyön tutkimuksen tarkoituksen selvittämisen jälkeen.

Haastatteluissa oli jaettu ja teemoitettu valmiiksi kolme pääteemaa alateemoihin. ”Yhteydenpidon tavat” oli jaettu ”yhteydenpidon tapa -”, ”yhteydenpidon säännöllisyys -” ja ”tapaamispaikka”-teemoihin. ”Perheenjäsenen tarpeet ja toiveet” oli jaettu ”käsiteltävät asiat -” ja ”perheen tuen tarpeet”-teemoihin sekä ”työskentelevät ja -menetelmät” jaettiin ”toimivan työskentelyn elementit -” ja ”menetelmät”-teemoihin.

5.1.1 Yhteydenpito perhetyön pohjana lastensuojelulaitoksessa

Haastattelututkimuksen ensimmäisenä teemana oli selvittää, millä tavoilla ja kuinka usein vanhemmat toivovat työskentelyä tehtävän lastensuojeluyksikön toimesta. Lisäksi haluttiin selvittää, millaisessa paikassa vanhemmat toivovat mahdollisia tapaamisia järjestettävän. Kaikki haastatellut vanhemmat toivoivat yhteyttä pidettävän soittamalla ja tapaamisilla. Kolme viidestä vanhemmasta mainitsi myös tekstiviestien olevan sopivia yhteydenottotapoja.

No, mä toivoisin, että vaikka niinku iltaisin tulis joku lyhyt tekstari vaikka, että miten on päivä menny. Ja sitten tietysti jos jotain erityistä, jotain voinnissa. Sitten soitettaisiin ja kerrotaisiin, mitä on ollut.

Oikeestaan varmaan mulla helpoin on aina se, esimerkiksi soittaa ja semmonen, niinkään että mä niinku seuraisin esimerkiksi jotain so-

siaalista mediaa tai tekstiviestejä ja tämmösiä. Mulle helpoin varmaan, jos on jotain semmosta niinku tärkeetäkin, niin ihan suoraan soitto.

Välimatkasta johtuen puhelimitse, mun mielestä se toimii kaikkein parhaiten. On se sitten hyvä tai huono asia. Puhelut sekä tekstiviestit.

Samassa yhteydessä selvitettiin vanhempien toiveita tapaamisten säännöllisyydestä. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että kuulumissoitto olisi hyvä soittaa vähintään viikoittain. Lisäksi kaikki toivoivat yhteydenottoa lastensuojelulaitokselta, mikäli jotain erityistä on tapahtunut. Yhteydenottoa toivottiin myös tilanteissa, joissa tarvitaan vanhempien reagointia, vanhemman hyväksyntää tai reagointia johonkin asiaan, nuoren ollessa karkureissulla tai lapsen lääkärikäynnin jälkeen. Kaksi vanhemmista toivoi, että viikoittainen puhelu soitettaisiin ennalta sovittuna aikana.

Vähintään kerran viikossa, jos jotain tapahtuu, niin sen yhteydessä. Mahdollisimman äkkiä, jos on jotain tapahtunut.

Tiheämpää soittoa, kun on esimerkiksi joku päivystyskäynti. Sillon kuin tapahtuu, niin ainakin tekstiviesti. Halutaan tietää, missä mennään.

Varmaankin kyl on hyvä sopii joku tietty rutiini siihen niinku yhteydenpitoon, koska monesti asioille käy niin, että ku ei oo semmosta rutiinia, et sovittu vaikka, että keskiviikkona soitetaan. Niin sitten se helposti saattaa venähtää sitte, et ei soitetakaan ja sit saattaa varmaan unohtua asioita tai jäädä epähuomioon.

Tapaamisia toivottiin pidettävän kuukausittain. Kaksi vanhemmista ehdotti, että tapaamismäärät olisivat sidonnaisia vanhempien kodin ja sijaishuoltoapaikan etäisyyteen, jolloin lyhyempi välimatka mahdollistaisi tapaamisia useammin, esimerkiksi kahden viikon välein. Tapaamisissa koettiin olevan etuja verrattuna puheluihin tai kirjoitetun tekstin lähettämiseen.

Et kyl se kummiskin on varmastikin helpompi jutella monista asioista niinku kasvotusten. Ja tulee varmasti enemmän niinku sitä asiaakin siihen, et voi olla, että niinku tekstiviestejä tai puhelimellakaan ei aina osaa joka asiaa niinku ajatella. Et sit ku tapaa kasvotusten, niin varmaankin tulee paljon lisää kysymyksiä.

Osittain puhelussa on se ongelma, että haluaisi infoa mahdollisimman paljon ja saattaa jäädä joitain asioita puhumatta. Tekstin kirjoittaja kirjoittaa aina sen omalla tyyllillä ja siinä voi tulla väärinymmäryksiä. Tekstissä tulee tulkinnanvaraa.

Tapaamisten toivottiin olevan yleisesti sijaishuoltopaikassa, mutta tämän kysymyksen vastauksissa oli selvästi enemmän yksilöllistä vaihtelua, kuin aiemmissa. Jotkut vanhemmista kokivat, että esimerkiksi paikan meluisuus ei haittaisi, sillä se voi lisätä luontevuutta. Vanhemmat ehdottivat tapaamispaikaksi yleistä kahvilaa, muuta julkista tilaa tai lastensuojelulaitoksen yleistä tilaa. Valitessa tapaamispaikaksi sellainen tila, jossa jollain ulkopuolisella on mahdollisuus kuulla perheen yksityisiä asioita, lastensuojelulaitoksen työntekijän on huomioitava perheen yksityisyys ja tietosuoja (Tietosuojalaki 1050/2018; Malja ym. 2019, 46, 64). Haastatteluissa toivottiin myös rauhallisuutta ja yksityisyyttä. Vähemmistössä olivat maininnat tapaamisesta perheen kotona.

Ehkä jos ihan jos saisi ite valita, ehkä joku neutraali ympäristö. Ei kotona eikä yksikössä, vaan jossain muualla, tyyliin jossain kahvi-ossa.

Häly ei haittaa, sillä voi olla hyväkin, että on jotain muuta, voiko sanoa normaalia elämää ympärillä.

Mielellään suljettu paikka, mihin ei tule muita. Neuvottelutila. Ei julkinen ravintola. Voisi olla sohvia, kuin työpöydän ääressä. Kodinomaisempi tila. Palaverit eivät ole helppoa asiaa, joten on toiveajattelua, että olisi mukava tila. Palvelee lasta.

Kaikki haastatellut vanhemmat kokivat yhteydenpidon tärkeäksi osaksi lastensuojelulaitoksesta tehtävää työtä. Tapaamiset koettiin osana työskentelyä ja lasten asioissa keskustelun nähtiin olevan merkityksellistä. Suurin osa vanhemmista ajatteli mahdollisimman tiiviin yhteydenpidon olevan tärkeää. Vanhemmat kokivat tapaamistilanteen luontevuuden yleisesti tarpeelliseksi, jotta vaikeistakin asioista voidaan puhua helpommin.

5.1.2 Työskentely yhteydenpidon ja tapaamisten aikana

Haastateltavilta vanhemmilta tiedusteltiin heidän toiveitaan ja näkemyksiään siitä, millaisia asioita lastensuojelulaitoksen työntekijän ja perheen välillä olisi hyvä käydä työskentelyn aikana läpi. Vanhemmat mainitsivat useita kertoja halukkuudestaan kuulla lapsensa kuulumisia lastensuojeluyksikön arjesta. Vanhemmat halusivat kuulla lapsen edistymisestä, arjen sujumisesta sekä lapsen elämässä tapahtuneista erityistilanteista.

No kyllähän tottakai sen lapsen asioista, et miten niinku tavallaan on edistynyt tai, et miten lapsella menee. Kyllähän se varmaan siinä keskiössä on.

Lähinnä nuoren elämästä otteita, vanhempien mielipiteen kuuleminen, miten asioita hoidetaan ja miten toimitaan.

Kaksi vanhempaa mainitsi erityisesti olevansa kiinnostuneita lapsen voinnista ja mielialasta. Iso osa vanhemmista koki tärkeäksi keskustella lapsen lääkärikäynneistä ja lääkityksistä. Lasten kuulumisten läpikäynnissä lääkärikäynti yhdistettiin erityistapahtumaksi.

Missä mennään, millaiset mielialat, lääkärikäynnit, onko lääkitystä muutettu ja mitä muuta siellä on keskusteltu?”

*”Sitä arkea ja lääkärikäynnit. Normaalia arkea, sen sujumista, ei si-
lotella tietoa.*

Suurin osa vanhemmista halusi käydä läpi lapsen sijoitukseen liittyviä suunnitelmia ja tavoitteita. Perheen jälleenyhdistäminen on keskiössä lapsen edun mukaisesti, jolloin lastensuojelulaitoksen ohjaajan tulee ottaa huomioon työskentelyssä sovitut tavoitteet sekä vanhempien osallisuuden vahvistaminen lapsen kasvatukseen ja hoitoon liittyen. (Timonen-Kallio ym. 2017, 23). Vanhempien haastattelussa tuli esiin vanhemman mielipiteen kuulemisen tärkeys. Lisäksi toivottiin jotain rutiinia, esimerkiksi kaavaketta, jonka avulla voitaisiin käydä läpi tietyt asiat oltaessa yhteydessä.

Sit niinku semmosii vähän niinku suuntaviivoja, että miten niinku, miten lastani lähdetään kuntouttamaan, millaisella työotteella ja millaisilla tavoitteilla.

Mut onhan sitten tietysti semmosia asioita, niinku just lääkitykset ja kaikki tämmöset, niin eihän niitä saa unohtaa, mut ne on mun mielestä pitäis olla kans semmosii rutiinijuttuja, et niihin täytyy sopia semmonen tietty rutiini. Joka käydään vaikka läpi, vaikkei niitä oiskaan, mut se aina ilmaantuis, se niinku että onko lääkityksiä, onko lääkä-rissä käyty ja muuta.

Ihan vakiokaavake, joka käydään läpi.

Yleisesti ottaen vanhemmat halusivat työskennellä lapselle lastensuojeluyksikössä nimetyn omaohjaajan kanssa. Vanhemmat toivat esiin omaohjaajalla olevan kattavin kuva lapsen ja perheen tilanteesta, jolloin työskentely olisi helpompaa. Työskentelyn yhden työntekijän kanssa koettiin myös auttavan tiedonkulkua ja sopimuksien tekemistä, kun asioita ei ole käsittelemässä useampia ihmisiä lastensuojelulaitoksen puolesta.

Omaohjaajan kanssa. Muut työntekijät eivät välttämättä tiedä niin hyvin. Ollaan saatettu tehdä jotain sopimuksia, koska tieto ei ole kulkenut.

Omaohjaajan kanssa. Muut työntekijät eivät välttämättä tiedä niin hyvin.

Selvitettäessä, millaisiin asioihin vanhemmat haluavat tukea lastensuojeluyksikön työntekijältä, lähes kaikki vanhemmat mainitsivat yksimielisesti toivovansa tukea lapsen ja vanhemman väleihin. He toivoivat tukea lapsen ja vanhemman välien kohentumiseen, heidän väliseensä yhteydenpitoon ja mahdollisen ristiriitatilanteensa selvittämiseen. Vanhemmuuden vahvistaminen ja perheen sisäisen vuorovaikutuksen vahvistaminen kuuluvat perhetyöhön (Timonen-Kallio ym. 2017, 23). Lisäksi yksi vanhemmista mainitsi tuen sellaisessa tilanteessa, kun lapsi on esimerkiksi karannut ja on ”hatkareissulla”. Yhteydenpito karkureissun aikana oli toivottua tukea.

Ihan ykkösenä siihen niinku mejän, mun ja lapseni väliseen suhteeseen ja sen kohentumiseen.

Kun lapsi pystyy puhumaan työntekijöille, niin tukea myös lapsen ja vanhemmat väliseen puhumiseen. Kommunikaatio vahvistuisi ja tulee keskusteluyhteyttä.”

”Toki on sellaiset tilanteet, kun on hatkareissuja. Niin niissä, haluaisi enemmän tukea.

Vanhempien vastauksissa korostui työskentely lapsen asioissa lapsilähtöisesti. Lapsilähtöisessä työskentelyssä työskennellään lapsen kanssa suoraan ja välillisesti hänen etunsa, kehitystasonsa ja toiveensa huomioon ottaen. Lapsi muodostaa yksilöllisiä käsityksiään omasta elämästään ja ympäröivästä maailmasta aikuisen avustuksella, jolloin lapsi voidaan nähdä kykenevänä ja aktiivisena toimijana. Lapsilähtöistä työskentelyä tehdään lapsen vanhempien, perheen ja merkityksellisten läheisten kanssa lapsen näkökulmasta. (Pitkänen 2011, 21.)

5.1.3 Työskentelyn tavat ja menetelmät

Haastatteluissa selvitettiin vanhempien näkemyksiä siitä, millainen työskentely on toimivaa ja mitkä tekijät luovat toimivaa yhteistyötä lastensuojeluyksikön ja perheen välille. Lisäksi pohdittiin, millaisia menetelmiä tai tapoja vanhemmat toivovat työskentelyyn heidän ja perheensä kanssa.

Jokainen vanhemmista koki sujuvaan työskentelyyn kuuluvan avoimuuden. Vastaajista suurin osa kertoi myös tiedonkulun ja tiiviin yhteydenpidon mahdollistavan toimivaa yhteistyötä. Haastattelussa tuli toive rutiineista puhutuissa asioissa. Vanhemmat kertoivat, että työntekijöiden tieto lapsen elämässä tapahtuneista asioista on oleellista.

Avoimuus on ihan ykkönen. Tiedonkulku puolin ja toisin.

Avoim keskustelu.

Työntekijät lukisivat tiedot raportista.

Informaatio on avainsana, tiedotetaan, vaikka olisi asioita, jotka eivät välttämättä ole niin tärkeitä.

Työskentelyssä tärkeäksi koettiin työntekijöiden yhtenäinen linja sopimuksia tehdessä. Vanhemmista yksi kertoi olevan oleellista tehdä yhdessä päätöksiä vanhemman ja työntekijän välillä. Haastatteluista kaksi kertoi säännöllisten tapaamisten kuuluvan toimivaan työskentelyyn. Lisäksi rauhallinen tilanne keskusteltaessa ja vuorovaikutuksen sujuvuus mainittiin palvelevan yhteistyön elementteiksi. Haastatteluissa tuli ilmi, että vanhemmat toivovat tietoa yksikön toimintamalleista ja säännöistä, joita työntekijän toivotaan vanhemmalle kerrottavan.

Perhetapaamisia olisi hyvä, ihannetilanne viikoittain.

...vanhemmat ovat tietoisia yksikön toimintamalleista ja säännöistä...

Sellasta vuorovaikutusta vanhemman ja työntekijän välillä.

Hetki rauhoittaa siihen, että käydään ne (läpikäytävät asiat) läpi.

Haastatteluiden aikana menetelmistä kysyttäessä vanhemmille kerrottiin, millaisia menetelmiä ja keinoja yhteydenpidossa sekä tapaamisissa voitaisiin esimerkiksi käyttää. Suurin osa kertoi keskustelun olevan yksi keskeisimmistä keinoista käydä asioita läpi. Lähes kaikki vanhemmat toivoivat myös muita työskentelymenetelmiä käytettävän keskustelun ja asioiden selvittämisen tueksi.

Keskustelu olisi paras. Lomakekin voi olla hyvä, koska sen avulla voidaan käydä asioita läpi.

Kaipaisin siihen jotain semmosta työvälinettä, siihen keskustelun lisäksi. Ihan mitä tahansa näistä, mitä luettelit, niin voisin ajatella, että olisi hyvä.

Vaikka olisi joku menetelmä, ei olisi tyhjentävä. Käytäisiin seikka seikkalta läpi.

Työskentelymenetelmien kirjo oli haastatteluissa laaja. Vanhemmilla oli monenlaisia ajatuksia erilaisista menetelmistä. He toivoivat esimerkiksi määrittelemättömiä tehtäviä, verkostokarttaa, sääntöjen luomista yhdessä, tilanteen kartoitusta ja tulevaisuuden suunnittelua. Vanhemmista osa pohti jonkin menetelmän tuova paremmin omia ajatuksia esiin tai selventävän kokonaistilannetta.

Niin tota, siinä sais vähän niitä omia ajatuksia paremmin sit vaikka ihan kirjottas jonkun tehtävän kautta. Ja sit jos niitä vois purkaa yhdessä, mitä olisi saatu aikaan.

Voi olla, että perhesääntöjen luominen yhdessä. Tulee ristiriitoja, jos ei luoda yhdessä.

Verkostokartan ja pelisäännöt näkisin tärkeänä. Tilanteen kartoitus, nuoren haasteiden mukaisesti jatkon suunnittelu, kotiharjoittelun pelisäännöt.

Yleisesti ottaen vanhemmat olivat myötämielisiä erilaisille tavoille tehdä yhteistyötä. Vanhemmilla oli näkemyksiä toimivan työskentelyn elementeistä ja menetelmistä. Vastauksissa näkyi toki vanhempien yksilöllisyys. Toiselle sopii paremmin työskentely jonkin menetelmän parissa toisen halutessa vapaammin keskustella aiheista. Haastatteluiden aikana kävi kuitenkin selväksi, että vanhempien kuuleminen heidän toiveistaan työskentelyssä antaa tärkeää tietoa juuri erilaisten tapojen, mieltymysten ja yksilöllisten ominaisuuksien vuoksi.

5.2 Työntekijöiden näkemyksiä tärkeistä aiheista työskentelyssä

Kolmen lastensuojeluyksikön hoito- ja kasvatushenkilökunnalta kysyttiin haastattelussa, millaisia asioita perheen kanssa olisi tärkeää käydä läpi heidän kanssaan työskenneltäessä. Työntekijöinä Ryhmäkoti Raiteessa olivat haastattelun hetkellä ohjaajat ja yksikönjohtajat, jotka ovat kouluttautuneet esimerkiksi sosionomiksi, lähihoitajaksi, nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajaksi tai sairaanhoitajaksi. Kaikki haastatteluun vastanneet tekevät töitä sijoitettujen lasten ja heidän läheistensä kanssa. Työntekijöiden vastauksissa näkyi työskentely perheiden kanssa lastensuojelulaitokseen ja perheiden koteihin liittyen.

Työntekijät kokivat, että tavoitteita tulisi tehdä ja sopia yhdessä perheen, lapsen sekä lastensuojeluyksikön kesken. Asiakassuunnitelmaan kirjattuja tavoitteita ajateltiin olevan tärkeää selkeyttää perheen kanssa. Lisäksi työntekijät mainitsivat konkreettiset tavoitteet, joita avataan, pilkotaan ja suunnitellaan. Keskeiseksi perheen kanssa käytäväksi asiaksi koettiin lastensuojelulaitoksessa tehtävästä työstä kertominen tavoitteita ajatellen.

Kerrotaan miksi näin ja mitä sillä pyritään saamaan aikaan.

Yhteisten tavoitteiden asettaminen ja hyvän yhteistyön luominen sekä toiminnan selkeyttäminen

Perheen ja lapsen sitoutuminen tavoitteisiin koettiin tärkeäksi. Työntekijöillä oli pohdintaa koko perheen huomioimisesta ja ottamisesta alusta alkaen työskentelyyn yksilöllisesti. Perheen oman äänen ajateltiin olevan tärkeä tavoitteita luotaessa. Lisäksi ajateltiin, että vanhemmilta tulisi kysyä toiveita työskentelystä.

...tehdä tavoitteita, joihin sitoutuu sijoitettu lapsi, hänen perheensä ja lastensuojeluyksikkö.

Tärkeää olisi selvittää, minkälaisiin asioihin sijoitetun lapsen huoltajat toivovat muutosta ja miten he toivovat, että heidän lapsensa yksilölliset ominaisuudet huomioidaan

Mitä toivomme vanhemmilta, jotta saamme nuoren mukaan toimintaan.

Työntekijät toivat esiin, että perheen dynamiikkaa voitaisiin käydä läpi esimerkiksi aikajanatyöskentelyllä ja läheisverkostoa kartoittamalla. Haastattelussa mainittiin olevan oleellista perheen arjen ja toiminnan läpikäymistä kotona. Vastauksissa mainittiin lisäksi moniammatillisen yhteistyön merkitys perhetyötä tehtäessä. Heikkinen (2018, 49) kirjoittaa sosiaalialan ammattieettisissä ohjeissa sosiaalialan työntekijän sisältävän monialaista yhteistyötä, joka tarkoittaa eri alojen asiantuntijoiden kanssa tehtävää työtä, jotta asiakas saa hänelle sopivia palveluita.

Esim. aikajanatyöskentelyä, jolla voitaisiin kartoittaa perhedynamiikkaan vaikuttaneita asioita.

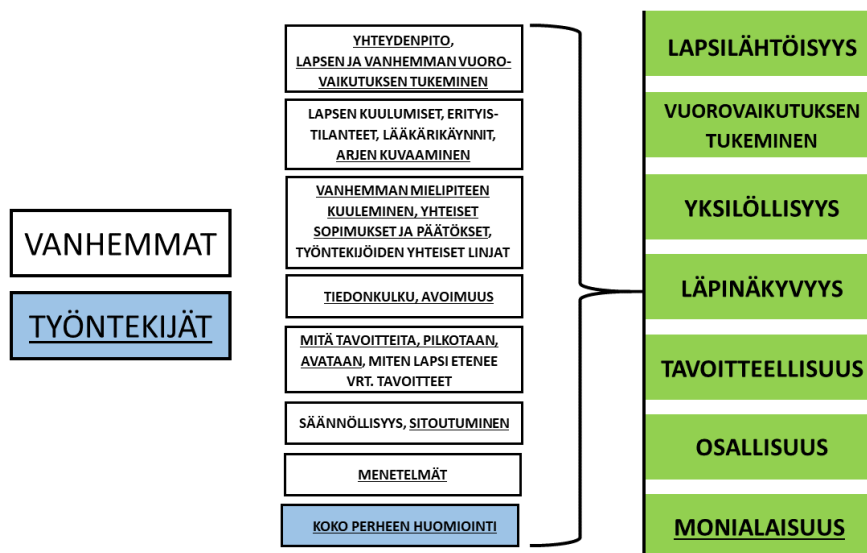
Perheen kanssa on tärkeää käydä läpi arjen sujumista kotona ja sellaisia asioita, jotka edistävät lapsen ja perheen toimintaa kotona.

Työntekijät korostivat vastauksissaan tavoitteiden avaamista ja niihin sitoutumista. Heidän vastauksissaan korostui selvästi tavoitteellinen työskentely perheen kanssa. Haastattelussa työntekijät avasivat myös hieman menetelmiä ja ottivat kantaa siihen, että koko perhe otetaan mukaan työskentelyyn. Työntekijöiden vastauksista selviää työskentelyn konkreettisuus: asioiden avaaminen ja tavoitteiden selkeyttäminen koetaan tärkeäksi. Lisäksi työntekijät näkivät oleellisena yhteistyön selkeyden, asioiden avaamisen ja pilkkomisen.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätöksissä tarkastellaan ja summataan, kuinka työ on vastannut opinnäytetyössä esitettyyn tarkoitukseen. Opinnäytetyön tarkoituksena on ollut tutkia vanhempien näkemyksiä ja toiveita toimivasta työskentelystä ja sen sisällöstä lastensuojelulaitoksessa perheen ja työntekijöiden välillä. Lisäksi tarkoituksena on ollut selvittää, millaisia ajatuksia lastensuojelulaitoksen työntekijöillä on siitä, mikä on tärkeää työskennellessä lastensuojelulaitokseen sijoitetun lapsen perheen kanssa. Opinnäytetyössä aihetta on tutkittu haastattelemalla lastensuojelulaitoksen työntekijöitä ja sijoitettujen lasten vanhempia. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa yksinkertainen opas eli huoneentaulu lastensuojelulaitoksen työntekijöille tukemaan perheiden kanssa työskentelyä. Tämä on ollut opinnäytetyön kehittämistehtävänä ja siinä käytetään apuna tutkimuksesta syntyneitä tuloksia sekä teoriaa.

Ensimmäisessä ja toisessa tutkimuskysymyksessä kysyttiin vanhempien ja työntekijöiden näkemyksiä työskentelystä. Näitä kahta tutkimuskysymystä tarkastellaan limittäin, jotta niitä voidaan vertailla ja arvioida suhteessa toisiinsa.

Kuvio 3. Tulokset havainnollistettuina

Edellä näkyvässä kuviossa on koottuna tutkimuksen tuloksia. Vanhempien vastaukset ovat valkoisella pohjalla, työntekijöiden vastaukset ovat alleviivattu ja kaikkiin vastauksiin liittyvät, kiintymyssuhdetyöstä ja systeemisestä toimintamallista johdetut käsitteet vihreällä pohjalla. Havainnollistetut käsitteet menevät useimmiten päällekkäin vastauksissa, joten niiden jaottelu vastauksen mukaan ei ollut järkevää.

Tulokset vahvistavat aiemminkin tutkittua siinä, että perheiden kanssa yhteydenpito koetaan merkityksellisenä. Haastattelussa tuli ilmi vanhempien toivovan säännöllistä ja tiivistä yhteydenpitoa puheluiden, tekstiviestien ja tapaamisten keinoin. Perheen yhteydenpidon säilymiseksi on tehtävä enemmän työtä, sillä aiempien tutkimuksienkin ja kokemusasiantuntijaverkoston mukaan, vanhemmat toivovat lastensuojelulaitokselta napakkaa työskentelyä yhteydenpidon mahdollistamiseksi. (Timonen-Kallio ym. 2017, 23). Tapaamisia toivottiin järjestettävän kuukausittain ja osa vanhemmista ehdotti tapaamisen säännöllisyyden määrittämisen kodin ja lastensuojelulaitoksen välimatkan mukaan. Systeemisessä verkostotyössä lapsen ja perheen osallisuutta lisätään olemalla yhteydessä heihin (Civil ym. 2019, 13).

Fagerström (2016, 20) täsmentää säännöllisen yhteydenpidon mahdollistavan työskentelyä ja systeemisestä ajattelumallia, kuten dialogisuutta ja yhteistoiminnallisuutta. Yhteistoiminnallisuudessa perheen, sen eri jäsenten ja läheisverkoston äänet kuullaan asiantuntijan roolissa, sillä työntekijöillä ei voi olla kaikkea tietoa ja vastauksia alati muuttuvaa perhesysteemiä ymmärtääkseen. (Fagerström 2016, 20.)

Vanhemmat toivat esiin pitkät välimatkat sijaishuoltopaikan ja kodin välillä. Suuret välimatkat voivat haastaa tapaamisten järjestymistä, jolloin lastensuojelulaitoksen riittävien resurssien huomioiminen on välttämätöntä. Tapaamiset olisi hyvä järjestää välimatkasta huolimatta säännöllisesti. Perheille tulisi tarjota tasapuolisesti perhetyötä eri tavoilla, sillä Heikkinenkin (2018, 16, 20) toteaa sosiaalialan ammattieettisissä ohjeissa osallisuuden lisäävän tasavertaista toimijuutta, ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus sisältää yhdenvertaiset oikeudet perheille.

Vanhemmilla oli monenlaisia näkemyksiä siitä, missä tapaamiset voitaisiin järjestää. Toisten vanhempien kokiessa tapaamisten olevan mieluisempi yleisellä paikalla toiset pohtivat kaipaavansa rauhallisuutta ja yksityisyyttä. Osa vanhemmista koki, ettei halua tavata kotona, mutta työntekijät kokevat sen tärkeänä. Perheen omien toiveiden ja ajatusten kuuleminen on siis tärkeää myös tapaamispaikkoja ajatellen. Lahtinen ym. (2017, 13) mainitsevat perheiden ja heidän tilanteidensa oleva erilaisia, ja siksi työntekijän tulisi kohdata heidät asiakaslähtöisesti ja yksilöllisesti. Asiakaslähtöisyydessä menetelmällisyys lähtee perheen ja lapsen tarpeista, ja systeemisyydessä erilaisia menetelmiä voidaan käyttää luovasti ja tilanteen mukaan (Lahtinen ym. 2017, 13).

Haastatellut vanhemmat ja työntekijät halusivat tuoda lastensuojelulaitoksen arjen näkyväksi. Vanhemmat toivoivat kuvausta lapsen arjesta ja hänen kanssaan tehtävästä työstä. Työntekijät toivat esiin laitoksen arjen tuomisen esille tavoitteita ajatellen. Yhteydenotoissa vanhemmat olivat melko yksimielisiä halutessaan kuulla lapsen kuulumisia hänen arjestaan lastensuojelulaitoksessa.

Erytismainintana vanhemmat kertoivat lääkärikäyntien ja muiden erityistapausten olevan tärkeää käydä läpi. Malja ym. (2019, 9) toteavat lastensuojelun laatusuosituksessa moniammatillisen lastensuojelutyön toteuttamisen korostuneen nykyisin, sillä sen avulla voidaan koota perheelle tarjottavaa palvelukokonaisuutta eheämmäksi. Yhteyksissä, joissa moniammatillista yhteistyötä tehdään, on kuitenkin oleellista muistaa lapsen näkemykset ja osallistuminen. Perheen ja erityisesti lapsen tieto voi jäädä ohueksi, kun perheen ympärille kootaan ammattilaisten joukko. Lapsen osallisuutta on tällöinkin tietoisesti tuettava. (Petrelius, Tulensalo, Jaakola & Hietämäki 2016, 12.)

Molemmissa haastatteluissa vanhempien sekä työntekijöiden kohdalla tulivat selkeästi esiin tavoitteet, tavoitteellinen työskentely ja tavoitteiden avaaminen sekä selkeyttäminen. Laiho ym. (2018, 127) kirjoittavat, että säännöllisillä ja sovitulla tapaamisilla voidaan turvata tavoitteellista työskentelyä, varsinkin sijoituksen alkuvaiheessa eli ensimmäisen vuoden aikana. Tähän kuuluu aikatauluista ja työnjaoista sopiminen työskentelyyn osallistuvien kanssa (Laiho ym. 2018, 127.)

Vanhemmat olivat kiinnostuneet tavoitteiden läpikäymisestä. Lastensuojelun tavoitteellisuuden kehittäminen oli tähtäimenä jo vuosien 2004–2007 aikana toteutetussa lastensuojelun kehittämissuunnitelmassa (Kaski, Kosola & Lehtoranta 2016, 91). Aho, Rasa & Vuolukka (2018, 92) avaavat, että systemisen ajattelun avulla voidaan edistää perhettä ja heidän kanssaan työskenteleviä tavoitteellisuuteen, joka on työssä tärkeää myös tämän tutkimuksen mukaan. Työntekijät halusivat tuoda tavoitteita paremmin esiin perheille esimerkiksi pilkkomalla niitä. Tutkimustulokset täydentävät siis toisiaan ja vastaavat perhetyön teoriassa esitettyyn vahvaan tietopohjaan tavoitteiden merkityksestä.

Vanhemmat toivovat yleisestikin heidän mielipiteitään kuultavan. Perheen saadessa tuoda itse lähtökohtia työskentelyyn heidän on helpompaa ottaa työntekijän apua vastaan ja parhaassa tapauksessa saadaan aikaan tavoitteellista kuntoutumista (Alatalo & Kantoluoto 2018, 194). Systemisessä ajatusmallissa lisätään osallisuutta ja tuodaan asiakkaiden ääntä esiin. Nämä voidaan katsoa osaksi asiakaslähtöisyyttä, jolla voidaan lisätä edelleen perheiden luottamusta. (Lahtinen, Männistö & Raivio 2017, 18.) Vanhempien toivomukset tukevat siis teoriaa ja aiemmin tutkittua näiltä osin. Osa vanhemmista koki rutiinit myönteiseksi. Rutiinit voivat joissain tapauksissa helpottaa työskentelyä, mutta Jaakola (2016, 123) tiivistää, etteivät ne pelkästään ole riittävä tapa työskennellä lapsen asioissa hänen elämänsä, kokemusmaailmansa ja tarpeidensa tulkitsemisessa ja analysoimisessa.

Tutkimus vahvistaa aiemmin tutkittua tietoa siitä, että vanhemmat toivovat tukea heidän ja lasten väliseen vuorovaikutukseen. Kuntouttavan ja kokonaisvaltaisen perhetyön keskiössä on vuorovaikutussuhteiden tukeminen (mm. Alatalo ym. 2017, 31; Kanth 2016, 92). Vuorovaikutuksen tukeminen edistää myös kiintymyssuhteen parantumista (Klap 2005, 87) Tuloksissa mainitaan myös perheen toimiva tuki lapsen ”hatkareissun” eli lastensuojelulaitoksesta luvatta poissa olemisen aikana. Tulokset viittaavat vanhempien toiveiden korreloituvan lastensuojelun perustehtävään ja sen laatusuositukseen. Tutkimus tuki lapsi- ja asiakaslähtöisyyttä, jotka ovat perhetyön, systeemin toimintamallin ja kiintymyssuhdetyön keskiössä (mm. Alatalo ym. 2017, 27; Timonen-Kallio ym. 2017, 22).

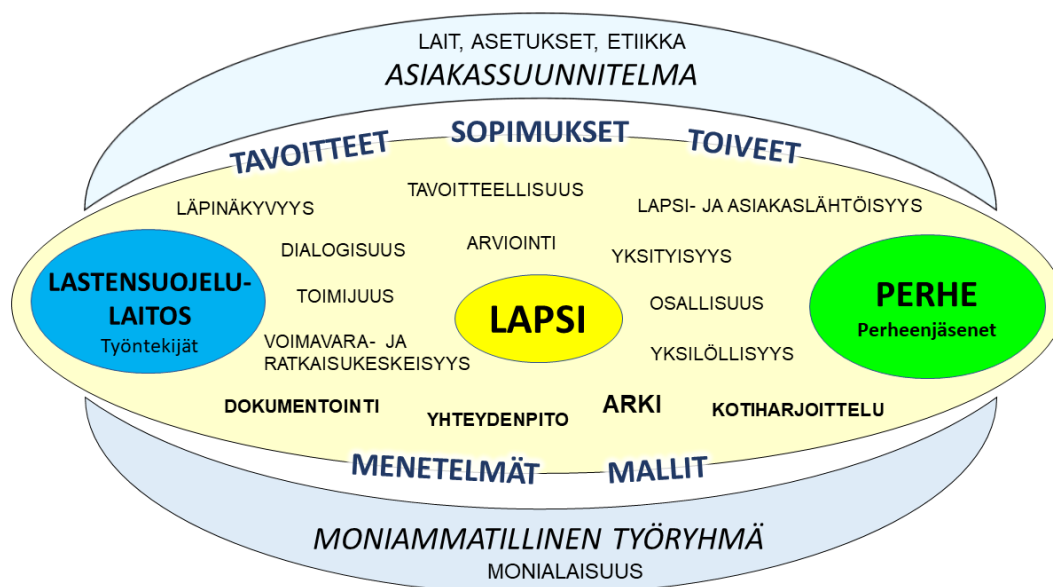
Työntekijät halusivat ottaa perheen alusta alkaen työskentelyyn ja kuulla heidän ääntään. Vanhemmat kokivat toimivan työskentelyn olevan avointa ja vuorovaiikutuksellista, jossa tiedonkulku ja työntekijöiden yhtenäiset linjat ovat mukana. Osa heistä toivoi työskentelyyn lisäksi rutiineja. Avoimuus ja läpinäkyvyys ovat myös systeemisen toimintamallin ytimessä (Alatalo ym. 2017, 44). Vanhemmat nimesivät toimivaan työskentelyyn kuuluvan myös tapaamiset ja lastensuojeluyksikön toimintamalleista ja säännöistä kertomisen. Vanhempien toiveissa ja työntekijöiden näkökulmissa työskentelyn sisällöstä oli kauttaaltaan osallisuutta vahvistavia vastauksia, ja osallisuus onkin perhetyön keskiössä. Kallinen ym. (2018, 20) ovat koostaneet osallisuuden edellytyksiä, johon tiedonkulku osana kuuluu.

Haastatteluissa koettiin vanhempien ja työntekijöiden toimesta menetelmät osaksi työskentelyä. Vanhempien haastattelussa tuli esiin yksilöllistä vaihtelua. He mainitsivat keskustelun suosituimmaksi tavaksi työskennellä. Vanhemmat ja työntekijät ehdottivat käytettäviksi menetelmiksi muun muassa sääntöjen luomista yhdessä, läheisverkoston kartoittamista, aikajantäyöskentelyä ja tilanteen kartoitusta. Alatalo ym. (2017, 45) kertovat sosiaalihuoltolaista nousevan "perheen sisäisen vuorovaikutuksen edistämisen" -tavoitteen, johon tulisi pyrkiä lapsen, hänen perheensä ja läheisverkostonsa kokemusten havainnoimisen kautta.

Lasten kanssa tulisi nostaa suhdeperustainen työ tehokkaammin esiin sellaisten menetelmien kautta, jotka soveltuvat erityisesti lapsille. Perhetyössä pitäisi olla käytettävissä sellaisia ohjauksellisia menetelmiä, jotka lisäävät lapsen positiivisempaa minäkuva, turvallisuuden kokemuksia ja toimijuutta. (Alatalo ym. 2017, 45.) Professori Anneli Eteläpelto (2012) määrittelee toimijuuden aktiivisuutena, aloitteellisena toimintana sekä ominaisuutena, jossa henkilöllä on vaikutusvaltaa, kykyä omaan elämäänsä vaikuttamiseen, elämänhallintaa ja kannanottoa.

Viimeisessä ja kolmannessa tutkimuskysymyksessä selvitettiin konkreettisesti perheiden kanssa työskentelyn sisältöjä lastensuojelulaitoksessa, mikä kokoaa aiempien tutkimuskysymysten ja teorian tiedon antia. Lastensuojelulaitoksen yhteistyö perheiden kanssa voidaan nähdä kokonaisvaltaisena, monimuotoisena ja monitoimijaisena prosessina tai prosessien kokonaisuutena, jonka tulisi olla säännöllistä ja tavoitteellista koko perhettä kuntouttavaa toimintaa lapsi edellä.

Alla olevaan kuvioon on muodostettu perheen ja lastensuojelulaitoksen yhteistyöstä tiivistys. Kehän sisäpuolelle on jäsenneilty opinnäytetyön viitekehyksiin liittyviä käsitteitä ja työtapoja. Kehän ulkopuolella ja reunoilla vaikuttavat asiakassuunnitelma ja moniammatillinen työryhmä sekä työskentelyn konkreettisia osia. Kuviota tarkastellessa on syytä muistaa lastensuojelun laitoshuollon sisältöelementit: lasta suojeleva työ, perheen toimijuutta ja kuntoutusta tehostava työskentely, lapsen ja perheen tilanteen ja tuen arviointi, konkreettinen apu, ohjaus, hoito sekä verkoston ja yhteisön tuki.

KUVIO 4. Perheiden kanssa työskentelyn elementit lastensuojelulaitoksessa.

Opinnäytetyön tuloksena syntyi huoneentaulu Ryhmäkoti Raiteen kolmeen lastensuojelulaitokseen. Siinä on käytetty näistä tutkimuksista ja tutkitusta teoriasta saatuja tietoja soveltaen lastensuojelulaitoksien arkeen. Vanhempien haastattelusta tuli esiin, että he toivovat työskentelyyn rutiineja ja työntekijöiden yhteisiä linjoja. Näitä voidaan tukea esimerkiksi huoneentaulun avulla, jolloin yksikön työskentelyä on mahdollista yhdenmukaistaa. Huoneentaulun avulla tuloksia voidaan lisäksi hyödyntää suoraan lastensuojelulaitoksen arjessa, jossa se on osa perhetyön kehittämistä. Ryhmäkoti Raiteen toiminnanjohtaja Suvi Tähkäaho (2021) summasi perhetyön kehittämistä ja arvoja lastensuojelulaitoksessa:

Perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä tulisi kehittää siten, että vanhemmat tuntisivat olevansa aidosti osallisia lapsen arjessa. Avoin ja

luottamuksellinen yhteistyö perheen kanssa on onnistuneen sijoituksen avain. Luottamuksen rakentamiseen tarvitaan aikaa, kohtaamista ja arvostavaa vuorovaikutusta. Työskentelyn säännöllinen arviointi on myös tärkeää.

Perheen kanssa työskentely Raiteessa

Omaohjaaja:

- Säännöllinen yhteys vanhempiin
- Yhteiset isommat sopimukset (esim. hankinnat)
- Käy läpi perheen kanssa sijoituksen tavoitteita, kirjaa kotisäännöt
- Arvioidaan säännöllisesti työskentelyä
 - Missä ollaan menty eteenpäin ja mitä käsitellään seuraavaksi?
 - Pohdi vanhemman kanssa ja kysy häneltä ajatuksia työhön

Tapaamiset:

- Suunnittele aika osallistuvien kanssa
- Säännöllisesti, toteutuu esim. kotiin vientien/hakujen yhteydessä (huom. käytössä myös videopuhelu)
- Kysy toiveita tapaamispaikasta, voi tavata vaikka ulkona ☺
- Menetelminä esim. verkostokartta, kotisääntöjen pohdintaa, tavoitteiden pilkkomista, edellisen yhteydenoton kirjaamisen läpikäynti

Muistilista:

- ❖ Juttele lapsen kanssa perheestä
- ❖ Tue perheenjäseniä yhteydenpitoon keskenään
- ❖ Varaa aika puhelulle ja tapaamiselle kalenterista
- ❖ Ehdota ja kokeile rohkeasti tapaamisessa menetelmää (perheenjäsenet voivat pitää menetelmistä)
- ❖ Kirjaa selkeästi työskentelytavat ja -sisällöt

Kuinka usein ja miten yhteydessä?

- Vähintään kerran viikossa puhelu vanhemman kanssa sovittuna aikana
- Erityistapauksissa yhteydenotto vanhempiin (esim. rajoitukset, terveyteen liittyvät, lääkärikäynnit, luvattomat poissaolot)
- Sovi, käytetäänkö viestejä ja milloin

Mitä käydään läpi?

Lapsen kuulumiset
Lue huolella kirjauksia
Arki yksikössä, tapahtumat
Vointi, terveys, lääkitykset

Perheen/vanhemman kuulumiset
Lapsen ja perheen vuorovaikutus
Pohdi vanhemman kanssa

Kotiharjoitteluasiat
Jos lapsi on menossa kotiharjoitteluun, käydään läpi yhteisiä sopimuksia/sääntöjä, miten edellinen kotiharjoittelu meni

Perhetyöhön saat tukea omasta työryhmästä tai perhetyön vastaavalta.

KUVIO 5. Kehittämistyön tuloksena syntynyt huoneentaulu

Huonetaulussa on huomioitu myös työnjärjestyksellisiä tekijöitä. Omaohjaaja saattaa olla selvillä perheen asioista kattavimmin. Hän voi olla perheen kanssa muita työryhmän jäseniä tiiviimmin yhteydessä tehden suunnitelmia ja suurempia sopimuksia. Hänen tehtävänään voidaan nähdä täten tapaamisten järjestäminen ja työskentelyn säännöllinen arviointi.

Johtopäätöksenä todettakoon, että vanhempien ja työntekijöiden näkemykset lastensuojelulaitoksessa toteutettavasta, heidän välisestään yhteistyöstä ovat sidosissa aiemmin tutkittuun. Perhetyön pohjalla voidaan käyttää teorioita ja vaikutteita kiintymyssuhdetyöstä ja systeemisestä toimintamallista. Nämä tukevat sijaishuollon laitoksessa toteutettavaa perhetyötä sisältäen arvoja, menetelmiä ja tietoa, joka auttaa ammattilaista työskentelyssä ja kohtaamisessa perheen kanssa. Tätä tietoa voidaan soveltaa lastensuojelulaitokseen luotavaan huoneentauluun, joka antaa mahdollisuuden tukea kyseisessä laitoksessa tehtävää perhetyötä konkreettisesti.

Vanhempien ja työntekijöiden vastaukset tukevat kiintymyssuhdetyön ja systeemisen toimintamallin näkökulmista käsin toteutettavaa työtä. Tulevaisuudessa näitä voidaan vielä enemmän hyödyntää vanhempien ja lastensuojelulaitoksen yhteistyön pohjalla. Toisaalta tärkeää olisi huomioida Laaksonkin (2009, 260) mainitseman haasteet lasten ja vanhempien välillä entistä paremmin. Miten saamme työntekijät, lapset ja vanhemmat sitoutettua paremmin heidän väliensä työskentelyyn? Millainen tuen ja kontrollin välinen suhde on siinä vaiheessa, kun vanhempi kaltoinkohtelee lasta sijoituksen aikana?

Tutkimukset vahvistavat lastensuojelun sijaishuollon tavoitteita lainsäädännöstä, laatusuosituksista ja tässä työssä käytetyistä perhetyön viitekehyksistä. Niiden mukaisilla käytännöillä ja arvoilla voidaan edistää perheen jälleenyhdistymistä. Toisaalta lakia, teoriaa ja suosituksia tulee tarkastella kriittisesti. Miten laki huomioi sellaiset lapset, jotka sijoitetaan pitkän välimatkan päähän vanhemmistaan? Mikäli sopivaa sijaishuollon laitospalvelua ei ole saatavilla lähiympäristössä, onko lapsen ja perheen edun mukaista valita paremmat puitteet lapsen kuntoutumiselle osastolla vai paremmat edellytykset yhteydenpidolle ja työskentelylle perheen kanssa? Yhteiskuntaamme tulisi luoda rakenteita, jotka mahdollistavat näiden kahden yhdistymisen.

Sijaishuollossa tulisi pitää mielessä lapsen kanssa tehtävän työn lisäksi vanhempien kanssa tehtävä työ. Kenellä on vastuu vanhempien tai perheen palveluiden järjestämisestä ja palveluihin ohjaamisesta? Tässä voitaisiin edelleen hyödyntää perheyhteisöjä ja moniammatillisia työryhmiä osana perhetyön pohjalla olevaa, systeemistä ja vuorovaikutuksellista prosessia. Lapsen ja perheen kuntoutumista tulee edelleen edistää tavoitteellisella ja laadukkaalla lastensuojelutyöllä, joka tarkoittaa yhteiskunnalliselta kannalta merkityksellistä sijaishuoltoa. Sitä tulee voida tarkastella läpinäkyvästi ja usein, jotta voimme hyödyntää parhaiten käyttöön tulevaa uutta tietoa perheiden parhaaksi.

Tämä opinnäytetyö suuntautuu tulevaisuuteen, mutta sen taustalla saattavat vaikuttaa kokemukset tehdystä työstä vanhempien ja työntekijöiden osalta. Lastensuojelulaitoksessa voitaisiinkin tutkia, millaiset menetelmät koetaan mielekkäiksi tai toimiviksi perheiden kanssa. Viime aikoina elettyjen poikkeusolojen myötä las-

tensuojelun työhön on tullut uusia tapoja. Tapaamiset eivät ole välttämättä luonnistuneet entiseen malliin ja niitä on saatettu toteuttaa organisaatioissa uusilla keinoilla. Poikkeusolojen aikana tutkimusta voitaisiin tehdä myös perheiden haasteiden kautta kokonaisvaltaisesti.

Jatkotutkimuksena tälle opinnäytetyölle voisi olla systeemisen toimintamallin pilotointi arviointineen lastensuojelulaitoksen arjessa. Samalla voitaisiin tutkia, miten läpinäkyvyyttä, osallisuutta ja erilaisia perhetyön muotoja kehitetään lastensuojelulaitoksen käytännön työssä. Huoneentaulun tai erilaisten oppaiden käyttöä ja toimivuutta voitaisiin tutkia arjen työssä. Lastensuojelun perhetyötä tehdään laitosmaailman lisäksi eri lapsiperheisiin liittyvillä sosiaalityön areenoilla, kuten sosiaalihuoltolain mukaisesti ja lastensuojelun avohuollossa. Näiden kaikkien kenttien yhteistyöstä olisi mielekästä saada tietoa. Onko mahdollista yhdistää erilaisia perhetyön areenoita toisiinsa moniammatillisen yhteistyön ja perheelle tarjottavien palveluiden sekä tuen vahvistamiseksi?

7 POHDINTA

7.1 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksessa mitattiin perheiden kanssa työtä lastensuojelulaitoksessa, joten oli luonnollista pyytää haastatteluita sijaishuollossa työskenteleviltä ja siellä olevien lasten vanhemmilta. Tutkimukseen olisi voitu haastatella myös sijoitettuja lapsia tai heidän perheenjäseniään. Alaikäisten haastattelut olisivat saattaneet venyttää tutkimusajan pitkäksi esimerkiksi lupa-asioiden myötä, joten ajankäytöllisistä syistä siihen prosessiin ei lähdetty tässä vaiheessa. Tutkimustapana opinäytetyössä on teemahaastattelut, jotka tehtiin tapaamisissa lastensuojelulaitoksessa asuvien lasten vanhempien kanssa. Lisäksi kolmen lastensuojeluyksikön henkilökunnalta kerättiin vastauksia avoimella kyselylomakkeella.

Tutkimuksen validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksessa syntyneiden tulosten tarkkuutta ja käytetyn mittarin luotettavuutta saataviin vastauksiin (esimerkiksi teemahaastattelun teemat ja niistä muodostettujen kysymysten laatu ja kattavuus). Validiteettiin kuuluu myös esimerkiksi se, millaisia henkilöitä tutkimukseen otetaan ja millainen on vastauksien tilanne. (KAMK n.d.) Vanhempien haastatteluissa luotettavuutta lisättiin esimerkiksi samoja kysymyksiä toistamalla eri sanamuodoilla, ja annettuja vastauksia tarkentamalla kysyen muun muassa ”tarkoitatko tätä?” ja ”voisitko vielä selventää, mitä tarkoittit sillä?”. Vastauksien tilanne oli suunnitelmallisesti rauhallinen ja haastattelupaikat valittiin häiriöttömiksi ja tietosuojaa tukeviksi. Haastateltavan kanssa käytiin läpi ennen haastattelua se, että haastattelutilassa ollaan kahden, ja varmistettiin, että mikäli tilaan tulisi joku ulkopuolinen, haastattelu keskeytettäisiin.

Kysymysten asettelua olisi voitu miettiä vielä harkitummin, sillä suoranaiset kysymykset esimerkiksi tapaamisista tai menetelmistä saattoivat olla johdateltuja. Toisaalta perhetyöhön sisältyy tapaamisia ja menetelmien kohdalla käsitteen avaaminen oli oleellista, jotta vanhemmat osaavat vastata sitä koskeviin kysymyksiin. Menetelmien esittely laajemminkin olisi ollut kiinnostavaa toiminnallisen tutkimuksen puitteissa.

Työntekijöiden lomakekyselyssä olisi voinut olla vielä tarkentavia kysymyksiä, millä olisi saatu rajattua vastaukset paremmin vastaamaan vanhempien haastatteluissa käytyihin asioihin. Työntekijöiden tutkimuksessa haluttiin tuoda moninäkökulmaisuutta. Tutkimusta tehdessä olisi mahdollisesti saatu vielä kattavampi vastausrepertuaari, mikäli työntekijöitä olisi muistutettu lomakkeisiin vastaamisesta.

Opinnäytetyön tekijän on osattava opinnäytetyöprosessin hyvä tieteellinen käytäntö ja sen vastuut sekä eettisen ennakoarvioinnin tarpeellisuus, arviointimenetelmät ja lähtökohdat. Tutkimusprosessissa apuna toimii opinnäytetyön ohjaaja. Eettisten ohjeiden keskiössä on opinnäytetyösopimus, jossa käsitellään opinnäytetyön tekemiseen liittyvistä pelisäännöistä, kuten sen ohjauksesta, aiheesta, aikataulusta ja salassapidosta. Opinnäytetyöntekijän on eettisten ohjeiden mukaan myös esimerkiksi selvitettävä esteellisyytensä, tutkimuseettiset ohjeistukset, aineiston käyttö, tehdyt sopimukset ja tutkimusluvut. (Kettunen, Kärki, Näreaho & Päällysaho 2017, 3-5.)

Tämän opinnäytetyön tekijä selvitti olleensa esteetön tutkimukseen puolueettomuutensa vuoksi. Tutkimuksen kysymykset olivat tulevaisuuteen suuntaavia eikä siinä tutkittu suoranaisesti jo tehtyä työtä. Tällöin, vaikka tekijällä olisi työnsä kautta sidonnaisuuksia haastateltaviin, se ei liity suoranaisesti heidän välillään tehtyyn työhön. Aiheen sopivuus on tutkittu soveltuvan koulutukseen ja yhteistyökumppanin tarkoitukseen. Lisäksi yhteistyötaholta on tullut toiveita työhön liittyen ja ne on otettu huomioon sitä tehtäessä.

Henkilötietojen käsittelyssä ja tietosuojassa on noudatettu ehdotonta tarkkuutta ja opiskelijaa sitoo vaitiolovelvollisuus. Tutkimus toteutettiin täysin nimettömänä, ja vanhempien tunnistetietojen varjelemiseksi tutkimuspaikkaa ei ole avattu tarkemmin. Ennen haastatteluja heille kerrottiin tarkasti äänittämisestä, litteroimisesta, tekstin luottamuksellisesta käsittelystä, hävittämisestä sekä mihin tarkoitukseen vastauksia käytetään. Vanhempien kanssa käydyssä keskustelussa tähdennettiin lisäksi, ettei mitään keskusteluissa esiintyneistä tunnistetietoja käytetä varsinaiseen työhön, josta tulee julkinen asiakirja.

Työntekijöille avattiin heidän vastauksiensa tulevan aihetta käsittelevään opinnäytetyöhön. Heidän vastauksissaan ei tullut esiin sellaisia tunnistetietoja, joita olisi pitänyt jättää ulkopuolelle. Opinnäytetyötä varten on haettu tutkimuslupa. Opinnäytetyöprosessi ei sisällä rahoituksia tai taloudellisia sidonnaisuuksia lukuun ottamatta kehitystehtävän osuutta, jossa huoneentaulun kehittämistä on tehty myös työsuhteen aikana.

7.2 Opinnäytetyöprosessin tarkastelua

Sain idean perheiden kanssa työn tutkimisesta ja kehittämisestä jo vuonna 2018 toimiessani työtehtävissä perheiden parissa lastensuojelussa. Opinnäytetyön tekeminen alkoi lokakuussa 2019 ja päättyi toukokuussa 2021. Opinnäytetyöprosessi sisälsi monia erilaisia vaiheita, joista haastavimmat liittyivät tutkimuksen ja valmiin työn välimaastoon. Opinnäytetyön tekeminen venyi puolella vuodella juuri näiden haasteiden vuoksi. Tässä välissä on koettu koronapandemia rajoituksiin, johon kuului muun muassa opiskelun siirtyminen pääosin etänä tehtäväksi. Minun osaltani prosessi sisälsi myös ajankäytöllisiä haasteita, laitteiden rikkoutumisia ja valtavan tietomäärän jäsentelyn sekä sisäistämisen vaikeutta. Lastensuojelusta, sijaishuollosta ja perhetyöstä olisi löytynyt ”lopptomasti” kiinnostavaa tietoa, jonka vuoksi aiheen rajaaminen oli minulle haastavaa.

Edellä mainittuja haasteita ovat helpottaneet haastatteluihin osallistuneiden vanhempien myönteinen suhtautuminen sekä opinnäytetyön suuntaaminen tulevaisuuteen ja käytäntöön. Koin tämän työn ja sen aiheen merkitykselliseksi ja antoisaksi. Vanhempien kanssa toteutettu tutkimus nähtiin myös osana perheiden kanssa työskentelyä, jossa heidän toiveitaan kerättiin ja he saivat vaikuttaa. Kerätyillä tiedoilla oli tärkeä tehtävä kehittää ja luoda uutta. Ryhmäkoti Raiteessa tutkimukseen ja kehittämiseen suhtauduttiin arvostavasti, mikä lisäsi innostustani ja kehittämismyönteisyyttäni.

Opinnäytetyöprosessin aikana sijaishuolto näkyi mediassa runsaasti, ja mielenkiinnolla seurasin tätä uutisointia. Tuntui hyvältä nähdä vaihtoehtoisia tapoja nähdä sosiaalityötä tai sijoituksia myönteisessä valossa. Lapset ja perheet ovat sijoituksen alkaessa kriisin keskellä, jolloin toivon luominen tuntuu luontevalta.

Olen omassa lastensuojelutyössäni saanut huomata, kuinka monenlaista asiaa siellä toimivan työntekijän tulee etsiä, oivaltaa ja soveltaa käytäntöön. Lastensuojelulaitoksessa tehtävän perhetyön uudet tuulet vaativat aikaa, jotta muutos voi tapahtua ja uudet työtoteet voivat löytää paikkansa käytännössä. Opinnäytetyön tekemisen aikana minua tukivat useat ystäväni, työkaverini, perheyhteisöni ja tietysti opintonäytetyön ohjaajani. Kirjoittamisprosessissani saattoi tulla välillä ylivoimaisilta tuntuvia haasteita, mutta ohjaajani kannusti pienestäkin edistymisestääni.

Lastensuojelun lainsäädäntöä on jo alettu muokkaamaan osallisuutta tukevaksi. Muutokset näyttävät tuovan monenlaista suhtautumista, ja lakiakin muutetaan ajan mukaan. Perhetyön vaikuttavuus näkyy mielestäni tehdyn työn tuloksien lisäksi kohtaamisissa. Miten asiakasperheet suhtautuvat heidän kanssaan toimimiseen? Paras palaute tulee siis sieltä, missä työtä tehdään. Koen hyvin tärkeäksi meidän lastensuojelun ammattilaisten tukemisen ja hyvinvoinnin, jotta jatkossakin jaksamme huolehtia ja välittää lapsista, perheistä ja toisistamme.

LÄHTEET

- Aaltio, E. & Isokuortti, N. 2019. Systeemisen lastensuojelun toimintamallin pilotointi. Valtakunnallinen arviointi. Raportti 3/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Aaltonen, T., Hoikkala, S., Kojo, R. & Tervo, J. 2017. Sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli. Kohti lapsikeskeistä ja lapsenoikeusperustaista toimintatapaa. Työpaperi 19/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy
- Aho, S., Rasa, M. & Vuolukka, K. 2018. Perheterapian ja sosiaalityön yhteiset juuret sekä suhdeperustaisen systeemisen lastensuojelutyön kehittäminen. Teoksessa Petrelius, P. & Eriksson, P. (toim.) Uudistuva lastensuojelu. Kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Työpaperi 32/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: PunaMusta Oy.
- Ala-Toppari-Peltola, E. & Aarnio, N. 2018. Yhteistyöstä yhdessä tekemiseen - monitoimijainen lastensuojelun ja lastenpsykiatrian perhekuntoutuksen implementointi. Dia-esitys. Luettu 10.5.21. <https://thl.fi/documents/605877/4196912/Perhekuntoutuspilotti+28.9.2018.pdf/df824f08-1da0-4ad7-a4c8-990f1eb7536f>
- Alatalo, M. & Kantoluoto, A. 2018. Traumaattisista oloista tulleiden lasten ja perheiden auttaminen koulun, terveydenhuollon ja lastensuojelun yhteisenä työnä. Teoksessa Petrelius, P. & Eriksson P. (toim.) Uudistuva lastensuojelu. Kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Työpaperi 32/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: PunaMusta Oy.
- Alatalo, M., Lappi, K. & Petrelius, P. 2017. Lapsikeskeinen suojelu ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa. Kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötä. Työpaperi 21/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy
- Civil, T., Abrahamsson, O., Mäki-Fossi, S. & Miettunen N. (toim.) 2019. Systeeminen lastensuojelu monitoimijaisuuden ja osallisuuden varmistavana verkostotyönä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 34/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-422-6>
- Enroos, R., Heino, T. & Pösö T. (toim.) 2016. Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino.
- Eteläpelto, A. 2012. Mitä on toimijuus ja mihin sitä tarvitaan? Jyväskylän yliopisto. Luettu 13.4.2020. <https://www.jyu.fi/hankkeet/interaktiivinen/yleisluento-diat/etelapelto>
- Fagerström, K. 2016. Ihmissuhteita rakentava ja ylläpitävä lastensuojelu. Hackneyn malli ja systeminen käytäntö lastensuojelutyössä. Työpaperi 42/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

- Granlund, J. 2014. Perhetyön kehittäminen lastenkodissa – tavoitteena huostaan otetun lapsen vanhemman parempi tukeminen. Sosiaaliala. Arcada. Opin- näytetyö.
- Haapalainen, T. & Järvinen, T. 2020. Perhetyön mallin kehittäminen pirkanmaa- laiselle lastenkodille. Sosionomi-tutkinto. Laurea-ammattikorkeakoulu. Opinnäy- tetyö.
- Heikkinen, A. (toim.) 2018. Arki, arvot ja etiikka: Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. 2. painos. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijär- jestö Talentia ry.
- Heino, T. 2020. Mikä auttaa? Tutkimusperustaiset ja käytännössä toimivat työ- menetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa. Terveiden ja hyvinvoinnin lai- tos. Raportti 12/2020. Helsinki: Punamusta Oy.
- Holopainen, O., Lyytikäinen, T. & Niskanen, H. 2018. Selvittelevä haastatte- luorientaatio. Toim. Hyvärinen, S. & Pösö, T. Keuruu: PS-Kustannus.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2015. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. 19. painos. Hel- sinki: Tammi.
- Hughes, D. 2015. Kiintymykeskeinen perheterapia. Vuorovaikutteinen kehitys- psykoterapia. Palmgren, N. & Ritanen, L. (suom.) Tampere: PT-kustannus.
- Humana. N.d. Raide 1 - Akaa. Luettu 15.9.2020. <https://www.humana.fi/lastensuojelun-laitospalvelut/lastensuojeluyksikot/ryhmakoti-raide-akaa/lastensuojelu-yksikko-raide-1-akaa/>
- Huoltajan oikeudet sijaishuollon aikana. N.d. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Luettu 28.2.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-ka-sikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa/huoltajan-oikeu-det-sijaishuollon-aikana>
- Hämäläinen, K., Kanerva, A., Kuhanen, C., Schubert, C. & Seuri, T. 2017. Mie- lenterveyshoitotyö. 5.–6. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Jaakola, A-M. 2016. Lapsikeskeisen lähestymistavan näkökulmat lastensuoje- lun tutkimuskirjallisuudessa. Teoksessa Petrelius, P., Tulensalo, H., Jaakola, A- M. & Hietämäki, J. (toim.) Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskei- nen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi. Työ- paperi 33/2016. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. 2. painos. Porvoo: Edita.

Kalland, M. 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja sijoitettu lapsi. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Kallinen, K. 2017. Verkstokartta ja päiväkirja lastensuojelun työvälleinä. Talentia-lehti. Luettu 20.4.2021. <https://www.talentia-lehti.fi/verkstokartta-ja-paivakirja-lastensuojelun-tyovalineina/>

KAMK. n.d. Luotettavuus. Luettu 20.2.2021. <https://www.kamk.fi/fi/opari/Opin-naytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Luotettavuus>

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Tampere: Tampereen Yliopistopaino - Juvenes Print.

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Kanth, J. 2016. "Mitä ne siellä laitoksessa häääävät?". Kyselytutkimus sijoitetun lapsen perheen kanssa työskentelystä lastensuojelulaitoksessa. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Karjalainen, A., Janhunen, T. ja Säles, E. 2020. Raportti perhetyöskentelystä. Perhehoitoliitto. Meidän sakkii. Luettu 15.5.2021. https://www.perhehoitoliitto.fi/files/2371/meidansakki_perhetyoskentely.pdf

Kaski, P., Kosola, H. & Lehtoranta, M. 2016. Kohti lapsikeskeistä ja kokonaisvaltaista lapsen tilanteen ja tuen tarpeiden arviointia. Teoksessa Petrelius, P., Tulensalo, H., Jaakola, A-M. & Hietämäki, J. (toim.) Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi. Työpäpaperi 33/2016. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Kettunen, J., Kärki, A., Näreaho, S. & Päällysaho, S. 2017. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry.

Kiljander, M. 2016. Vanhempien osallisuus lastensuojelun sijaishuollon aikana – fenomenologis-hermeneuttinen näkökulma. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Kivelä, N., Liukkonen T. & Niemi, A. 2015. Kasvun ja hoidon osaaja. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Klap, K. 2005. Perheen merkitys sijoitetun lapsen kuntoutumisprosessissa. Teoksessa Laaksonen, S. & Kempainen, M. Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry.

- Koskinen, T. 2018. Lastensuojelun, lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian laitoshoidon mallinnukset Itä-Suomessa. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. YHDESSÄ!-hanke, hybridiryhmä. Luettu 3.3.2021. https://thl.fi/documents/605877/4047058/Lastensuojelun+ja+lasten-+ja+nuorisopsykiatrian+yhteisen+laitoshoidon+malli+It%C3%A4-Suomessa+OT+12_6_2018+%28versio6%29.pdf/587f7b1d-237d-4905-8963-962a24874835
- Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset - etnografia lastenkotityöstä. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Tampereen yliopisto. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 876. Akateeminen väitöskirja.
- Lahtinen, P., Männistö, L. & Raivio, M. 2017. Kohti suomalaista systeemistä lastensuojelun toimintamallia. Keskeisiä periaatteita ja reunaehtoja. Työpaperi 7/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.
- Laiho, T., Lehtola, J. & Lindfors, R. 2018. Yhdessä eteenpäin! Perhesijoituksen alkuvaiheen systeeminen malli Salossa. Teoksessa Petrelius, P. & Eriksson P. (toim.) Uudistuva lastensuojelu. Kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Työpaperi 32/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: PunaMusta Oy.
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 26.6.2015/817
- Lantela, M. 2021. lida antoi lapsensa huostaan, koska tahtoi antaa heille tulevaisuuden: "En halua, että he joutuvat koskaan ajattelemaan, että olen hylännyt heidät". Yle Uutiset. Luettu 15.3.2021. <https://yle.fi/uutiset/3-11834693>
- Lastensuojelu. 2019. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Lapset, nuoret ja perheet. Luettu 1.3.2021. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/ehkai-seva_lastensuojelu
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
- Lastensuojelun asiakassuunnitelma. 2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Luettu 25.2.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-asiakassuunnitelma>
- Mahkonen, S. 2010. Lastensuojelu ja laki. 3. painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Malja, M., Puustinen-Korhonen, A., Petrelius, P. & Eriksson, P. (toim.) 2019. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Mauno, R. 2018. "Tutkitaan yhdessä mikä oikeasti auttaa" –kokemuksia perheyön kehittämisestä yhdessä asiakaskehittäjien kanssa Kouvola. Teoksessa Petrelius, P. & Eriksson P. (toim.) Uudistuva lastensuojelu. Kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Työpaperi 32/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: PunaMusta Oy.

- Nieminen, E. & Kröger, T. 2021. Kaukana kotoa. Yle Uutiset. Luettu 15.3.2021. <https://yle.fi/uutiset/3-11826625>
- Perhetyö ja perheohjaus. N.d. Humana. Luettu 12.3.2021. <https://www.humana.fi/avopalvelut/avopalvelut/perhetyo-ja-perheohjaus/>
- Petreljus, P. & Eriksson P. (toim.) 2018. Uudistuva lastensuojelu. Kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Työpäpaperi 32/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: PunaMusta Oy.
- Petreljus, P., Tulensalo, H., Jaakola, A-M. & Hietamäki, J. 2016. Kohti lapsikeskeistä ja kokonaisvaltaista lapsen tilanteen ja tuen tarpeiden arviointia. Teoksessa Petreljus, P., Tulensalo, H., Jaakola, A-M. & Hietamäki, J. (toim.) Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi. Työpäpaperi 33/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 26. Helsinki: Yliopistopaino.
- Poijula, S. 2016. Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen. Helsinki: Kirjapaja.
- Poster. N.d. Opinnäytetyön esitys, arviointi ja palautus. Kajaanin ammattikorkeakoulu. Luettu 20.4.2021. [https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Opinnaytetyoprosessi/Ylempi-amk-\(Soteli\)/Opinnaytetyoprosessi/Poster](https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Opinnaytetyoprosessi/Ylempi-amk-(Soteli)/Opinnaytetyoprosessi/Poster)
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Yläne, S. & Paavilainen, E. 2014. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma Pro.
- Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Oy Finn Lectura Ab.
- Räty, T. 2012. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Publishing.
- Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. WSOY: Helsinki.
- Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Salamon, E. & McCarthy, I. 2016. Hope and Risk. Systemic Practices for Supervision and assessment in child protection. Teoksessa McCarthy, I. & Simon, G. Systemic therapy as transformative practice. Farnhill: Everything is Connected Press, 284–297.
- Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulu. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.

Sijaishuollon asiakassuunnitelma. N.d. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Luettu 12.2.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-asiakassuunnitelma>

Sijaishuolto. N.d. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Luettu 28.2.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>

Sijaishuoltoon siirtyminen ja yhteistyö vanhempien kanssa. 2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Luettu 20.2.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuoltoon-siirtyminen-ja-yhteistyö-vanhempien-kanssa>

Sinkkonen, J. & Kalland, M. 2005. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. 1.–4. painos. Vantaa: Dark Oy.

Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) 2015. Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Sinkkonen, J. 2018. Kiintymyssuhteet elämänkaareissa. 1. painos. Riika: Livonia Print.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Sotkanet.fi. 2005–2021. Tilasto- ja indikaattoripankki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 22.4.2021. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=szaytTZ2BAA=®ion=s07MBAA=&year=sy5ztNY1BAA=&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=202103120740>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. N.d. Lastensuojelulaitokset. Lastensuojelun käsikirja. Luettu 20.8.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>

Tietosuojalaki 5.12.2018/1050

Timonen-Kallio, E., Yliruka, L. & Närhi, P. 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospäivätoiminnan mallinnus. Työpöytä 23/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Tähkäaho, S. toiminnanjohtaja. 2021. Haastattelu 10.5.2021. Haastattelija Huovila, E. Akaa.

Vainio, A. 2021. Lastensuojelua Somessa. Helsingin Sanomat. Luettu 20.2.2021. Vaatii käyttöoikeuden. <https://www.hs.fi/elama/art-2000007800277.html?share=bc336017e4d6f02e92e700eab00b7e74>

van der Horst, F., LeRoy, H. & van der Veer, R. 2008. "When Strangers Meet": John Bowlby and Harry Harlow on Attachment Behavior. *Integrative Psychological and Behavioral Science* 42, 370–388. Saatavilla: <https://doi.org/10.1007/s12124-008-9079-2>

Vuokila-Oikkonen, P. & Keskitalo, E. 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen voimavara- ja ratkaisukeskeiset menetelmät. Teoksessa Kostilainen, H. & Nieminen, A. (toim.) *Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. *Diak työelämä* 13. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 166–170.

Yliruka, L. 2006. Kuvastin. Reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmä sosiaalityössä. Työpaperi 15/2006. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Valopaino Oy.

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje haastattelua varten

Tervehdys!

Olen Eetu Huovila ja opiskelen viimeistä vuotta Tampereen ammattikorkeakouluissa. Teen tällä hetkellä opinnäytetyötä aiheesta ”Perheiden kanssa työskentely lastensuojelulaitoksessa”. Tarkoituksena on tutkia ja koota tietoa ammattilaisille sekä alan opiskelijoille, jotta heidän olisi helpompi lähteä työskentelemään perheiden kanssa sijaishuollon aikana. Tarkoituksena on myös nostaa perheiden ja vanhempien ääni kuuluviin, jotta työskentelystä saadaan mahdollisimman toimivaa. Opinnäytetyön tuloksena on ajatuksena tehdä perheiden kanssa työskentelyn aloituksesta yksinkertainen opas, joka kokoaa ajankohtaista tietoa käytännön työhön. Tärkeää on siis vanhempana Sinun näkemyksesi ja toiveesi toimivasta työstä, siksi toivonkin osallistumistasi tutkimukseen. Osallistuminen on vapaaehtoista.

Tutkimus on tarkoitus toteuttaa teemahaastatteluina, joka tarkoittaa sitä, että aiheet on valittu valmiiksi, mutta itse haastattelutilanne on vuoropuhelua. Tällöin minulla on mahdollisuus kysyä esimerkiksi täsmentäviä kysymyksiä annettujen aihepiirien sisällä. Haastattelussa käsitellään kysymystä: ”Millaisia tarpeita ja toiveita sijoitetun lapsen vanhemmilla on heidän kanssaan työskentelystä sijaishuoltopaikan työntekijöiden kanssa?”. Tavoitteena on kysyä toiveita, mieltymyksiä ja näkökulmia tehtävään työhön tulevaisuudessa yleisellä tasolla.

Haastattelut tehdään siten, että haastateltavat ovat täysin anonymoituja eli nimetömiä. Raporttiin tulee ainoana taustatietona ”Länsi-Suomessa sijaishuollossa olevan lapsen vanhempi”. Esimerkiksi nimeä, ikää, paikkakuntaa tai muuta yksityiskohtaa ei kirjoiteta missään vaiheessa. Haastattelun tekisin mielelläni kasvotusten tapaamisten yhteydessä. Haastatteluun menisi aikaa n. 30–60 minuuttia.

Aineistoa eli kirjoitettua tekstiä käsittelen ainoastaan minä. Opinnäytetyöhön tulee tiivistettyä tekstiä haastatteluista eli vastauksia kysymyksiini. Valmiit opinnäytetyöt ovat julkisia. Tässä tutkimuksessa ja koko työskentelyssä toimin vaitiolovelvollisuutta noudattaen, eli mitään yksityisasiota tai tunnistettavuutta ei valmiiseen työhön päädy.

Ystävällisin terveisin,
Eetu Huovila

Liite 2. Haastattelurunko

Kysymysten jakaminen teemoihin

Millaisia tarpeita ja toiveita sijoitetun lapsen vanhemmilla on heidän kanssaan työskentelystä sijaishuoltopaikan työntekijöiden kanssa?		
Yhteydenpidon tavat	Perheenjäsenen tarpeet ja toiveet	Työskentelytavat ja -menetelmät
<ul style="list-style-type: none"> • Millaisilla tavoilla toivoisit sijoitetun lapsen perheenjäsenenä sinuun pidettävän yhteyttä lastensuojeluyksikön työntekijöiden toimesta? • Kuinka usein toivoisit yhteyttä pidettävän? • Lastensuojeluyksikön työntekijän tavatessa teitä, onko sinulle mieluisampaa tavata työntekijää esim. sijaishuoltoyksikössä, teidän kotona vai jossain muualla? 	<ul style="list-style-type: none"> • Millaisia asioita haluaisit käydä läpi lastensuojeluyksikön työntekijän kanssa lapseen, sinuun tai perheeseen liittyen? • Millaisiin asioihin haluaisit saada tukea lastensuojeluyksikön työntekijältä? 	<ul style="list-style-type: none"> • Millaisia asioita mielestäsi kuuluu toimivaan työskentelyyn perheen kanssa lastensuojeluyksikössä? • Millaisin keinoin haluaisit työskennellä työntekijän kanssa (esim. avoin dialogi, kortti- tai lomaketyöskentely, erilaiset harjoitteet, kodin sääntöjen ja struktuurin luominen, lapsen kuulumisten läpikäyminen, aikajanatyöskentely.)